

In deze uitgave onder andere:

- Lintjesregen
- Samen bij de dokter
- Leeuwen in de Alblasserwaard
- 125 jaar Langedijk

Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam

Mededelingenblad

Inhoudsopgave

Voorwoord	01
Activiteiten en Mededelingen.....	02
Lintjesregen	04
Samen bij de dokter	05
Uit de oude doos	11
Leeuwen in de Alblasserwaard.....	12
Nieuwe uitgave	14
Recept.....	15
Laatste Merwedegijzelaar overleden	16
Foto's etalages	18
Voorjaarslezing	20
Waar zijn ze gebleven?.....	21
125 jaar Langedijk	29
Koperen Knop.....	30
Boekennieuws	31
Schenken.....	32

Bij de coverfoto voorzijde:
Langedijk 'in 't hangen van den Dam' Damstraat 61

Bij de coverfoto achterzijde:
Groeten uit Hardinxveld

Kopij sturen vanaf 15 oktober 2022 tot
15 november 2022. Naar: aaltje1950@gmail.com
(eindredacteur) Alie van Lopik-de Jong

COLOFON

Uitgever

Historische Vereniging
Hardinxveld-Giessendam

Eindredactie

A. van Lopik-de Jong

Redactieleden

W.F. van de Bree-Ooms
A. van Lopik-de Jong
J.F. Teeuw-van der Plas
P. van Wijngaarden

Foto's

Ewoud Klop, Ronald Nederveen, Bartha de Kok,
Jan van Houwelingen, Alie van Lopik

Vormgeving, opmaak en druk

De Groot - grootsgedrukt.nl, Goudriaan

Redactieadres

E-mail: info@hv-hardinxveld-giessendam.nl
Secretariaat: wf@vandebee.nl

*Het Mededelingenblad verschijnt twee keer per
jaar en is gratis voor leden en zusterorganisaties.
Losse verkoopprijs € 3,50*

Genealogische werkgroep

Jan Dubbeldam, Wim van den Heerik,
Bas Huisman, Arie Verhoef, Jaap van Gelder

Historisch Informatie Centrum

Peulenstraat 243 tel. 0184 - 632956
(op zaterdagmorgen van 10-12 uur)

Copyright

Overname van artikelen of gedeelten daarvan
is toegestaan mits vermelding van de bron en
toezending van een exemplaar.

Lidmaatschap

De minimumcontributie bedraagt € 17,50 per jaar.
Voor leden tot 18 jaar en ouder dan 65 jaar € 15,00.
Bankrekening NL65 RABO 0325 0991 38 of
NL68 INGB 0003 8796 69. Bij elke betaling s.v.p.
duidelijk uw lidnummer vermelden en het
bedrag dat u betaalt. Donaties zien wij graag
tegenwoord.

BESTUUR

W.F. van de Bree-Ooms
M.J.A. de Haan
A. van Lopik-de Jong
R. Nederveen
P. van Wijngaarden

Buitendams 77
Buitendams 4
Damstraat 1
Binnendamsseweg 37
Spindermolen 20

3371 BB H'veld-G'dam
3371 BL H'veld-G'dam
3371 AC H'veld-G'dam
3381 GA Giessenburg
3371 RN H'veld-G'dam

0184 - 614563
0184 - 616586
0184 - 612232
06 - 15684213
0184 - 615953

secretaris
archivaris
eindredacteur
penningmeester
vicevoorzitter

Het is weer lente, de zon schijnt 'pitten in de grond'. Corona leek onder controle, we mochten weer naar musea en theaters en weer met elkaar naar de kerk. Kortom het leek erop dat we de ellende even achter ons hadden gelaten en toen besloot Wladimir Poetin om Oekraïne met geweld te gaan 'denazificeren', met als gevolg een vreselijke oorlog aan de grens van Europa en toenemende internationale spanningen. We gaan op deze plaats hier niet verder op in, maar het is wel een reden tot zorg, het houdt ons allemaal bezig en werpt een schaduw over deze mooie lente. Hoewel een droge en zonnige lente ook weer zijn keerzijde heeft, want het gebrek aan regen zorgt voor veel problemen in de natuur en voor de landbouw.

Maar we kunnen toch ook nog genieten van heel veel mooie dingen. Want we naderen de grote vakantie en veel mensen gaan op reis. Neem dan vooral eens de tijd voor een bezoek aan een museum. Veel dorpen en steden hebben hun eigen 'Historisch Museum' of hun 'Oudheidkamer'. Loop er eens binnen, als je een museumkaart hebt is het meestal nog gratis ook. Natuurlijk lijken veel dorpscollecties op elkaar. Iedere verzameling bevat schaatsen, dorsvlegels en al die bekende dingen. Maar ze zijn met liefde verzameld en worden met liefde beheerd. En altijd leer je wel iets en is er gelegenheid voor een praatje met de dienstdoende vrijwilliger(s).

De HV is niet bepaald een vereniging waar alles maar voortkabbelt, integendeel! Sinds het verschijnen van het laatste nummer van het Mededelingenblad in december 2021 is er weer het nodige gebeurd. In maart verscheen het boekje 'Met mevrouw Króó-oon' en het is inmiddels bijna uitverkocht. In 2023 hopen we een boek uit te geven over de geschiedenis van de plaatselijke brandweer. Daarvoor hebben we ons verzekerd van de medewerking van 'Mr. Brandweer', i.c. Ewoud Klop. Zijn immense documentatie vormt een stevige basis voor het nieuwe boek. Onze vrijwilliger Hans van der Meijden uit Capelle aan den IJssel is al maanden bezig met het doorvorsen van de archieven van de gemeente Giessendam en Hardinxveld inzake de brandweer. Hans is een doorzetter en heeft al heel veel pagina's met resultaten aangeleverd. Het verwerken van alle informatie en het schrijven van het boek wordt nog een stevige klus.

Jan van Houwelingen uit Eindhoven, inmiddels vaste vrijwilliger bij de HV, werkt aan een publicatie over de plaatselijke houtbouwindustrie, decennialang een

belangrijke industriële bedrijfstak in ons dorp. En we hebben nog een aantal onderwerpen waarover we t.z.t. willen publiceren, zoals de plaatselijke binnenvaart, de ontruiming van Boven-Hardinxveld in 1995 (staat op de rol voor 2025), culturele verenigingen, zoals zangkoren, muziekverenigingen en bijvoorbeeld een fotoboekje over de vervoersmiddelen.

Wordt u bij het lezen hiervan net zo enthousiast als wij en wilt u graag uw aandeel leveren, neem dan contact met ons op of loop eens binnen in het Historisch Informatie Centrum in de Peulenstraat. Het HIC is ieder zaterdagmorgen geopend van 10.00 - 12.00 uur voor een praatje en een kopje koffie. En als er vragen zijn over uw familiegeschiedenis kunnen onze 'huisgenealogen' Bas Huisman, Wim van den Heerik en Arie Verhoef, en niet te vergeten Jan Dubbeldam, u meestal verder helpen.

Dinsdag 20 september hopen we eindelijk weer een Algemene Ledenvergadering te kunnen houden. Niettegenstaande deze datum in uw agenda, we verwachten dat veel leden aanwezig zullen zijn. Na twee jaar valt er heel wat te vertellen en te bespreken en zonder u kan dat niet. De betrokkenheid én inbreng van onze leden vinden we echt heel belangrijk.

Mede namens het bestuur, een goede gezondheid en een fijne vakantie.

Peter van Wijngaarden
Vicevoorzitter

Op dinsdag 26 april jl. werd onze oud-penningmeester, mw. Adri Kampman-Timmer in het gemeentehuis van Ridderkerk onderscheiden met het lidmaatschap in de Orde van Oranje-Nassau. Ook vanaf deze plaats onze hartelijk felicitaties! Eén van de redenen voor deze onderscheiding is haar jarenlange bijdrage aan het bestuur van onze vereniging. Vanaf 1999 maakt zij deel uit van ons bestuur en van 2002 tot 2020 was ze penningmeester. Ze liet een financieel gezonde vereniging achter. Nog steeds is ze actief als vrijwilliger, met name tijdens de openingsuren van ons Historisch Informatiecentrum.

- zie Lintjesregen, pag. 4 -

Activiteiten en Mededelingen

Erepenning voor Kim Putters

Op woensdagavond 26 januari van dit jaar verraste burgemeester Dirk Heijkoop onze meest bekende inwoner professor dr. Kim Putters, na zijn 'Kim Putters lezing', door hem de erepenning uit te reiken van de gemeente Hardinxveld-Giessendam.

Door de Volkskrant is hij al twee jaar gekozen tot meest invloedrijke Nederlander. De heer Putters is momenteel directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau en voordien lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Toen hij die in 2013 verliet, werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Een onderscheiding met een landelijke uitstraling.

De heer Putters heeft zich voor die tijd, van 2002 tot 2012, ingezet als raadslid voor de PvdA in Hardinxveld-Giessendam.

Hij heeft zijn deskundigheid ingebracht in verschillende commissies en was van 2006 tot 2012 fractievoorzitter en plaatsvervangend voorzitter van de gemeenteraad. Ook was hij voorzitter van de Werkgeverscommissie voor de Griffie en van de Vertrouwenscommissie en leidde hij de functioneringsgesprekken met de burgemeester.

Kim Putters laat in het openbaar altijd blijken trots te zijn op Hardinxveld-Giessendam, het dorp waar hij geboren en getogen is en nog altijd met plezier woont.

Brandweerboek

De HV is van plan medio 2023 een boek te publiceren over de geschiedenis van de plaatselijke brandweer. In het voorwoord is daar ook al over geschreven. We zoeken nog naar mensen die vaardig zijn met de pen en een bijdrage willen leveren aan het schrijven van de teksten.

Bestuurlijke bezigheden

Omdat het in de wintermaanden ook nog niet duidelijk was of het wegens corona in het voorjaar van 2022 mogelijk zou zijn om een Algemene Ledenvergadering te houden, hebben we besloten de ALV dit jaar te houden aan het einde van de zomer, op dinsdag 20 september. Uiteraard ontvangt u hiervoor nog een uitnodiging en de nodige documenten.

Al met al staat dit op gespannen voet met onze statuten die voorschrijven dat de ALV moet worden gehouden voor 1 mei. Maar 'als het niet kan zoals het mot, dan mot het maar zoals het kan'. Door het coronagedoe is het bestuur toch al ernstig in gebreke gebleven t.a.v. onze jaarlijkse Algemene ledenvergaderingen. Op dinsdag 20 september kunt u, zo u dat wenst, het bestuur ter verantwoording roepen en desgewenst naar huis sturen.

WBTR = Wet Bestuur en Toepassing Rechtspersonen

Door het bestuur wordt gewerkt aan een aanpassing van de statuten om deze in overeenstemming te brengen met de eisen van de Wet Bestuur en Toepassing Rechtspersonen (WBTR). Deze wet geldt vanaf 1 juli 2021 en is voornamelijk gericht op verenigingen en stichtingen. Thema's zijn onder meer: goed

bestuur, het regelen van financiën, besluitvorming, verantwoording, tegenstrijdige belangen, aansprakelijkheid en meer.

De overheid verzint met enige regelmaat nieuwe voorschriften die ervoor moeten zorgen dat bestuursleden er niet met de kas vandoor kunnen gaan. De aanpassing van de statuten vraagt de goedkeuring van de leden van de HV. We hopen dit te agenderen voor de Algemene Ledenvergadering op 20 september. U wordt tijdig geïnformeerd over de voorgestelde wijzigingen.

UBO register

Inmiddels staan we ook ingeschreven in het UBO register. Een UBO is een 'ultimate beneficial owner' ofwel een uiteindelijk belanghebbende. De UBO verklaring is nodig om witwassen en de financiering van terrorisme tegen te gaan. De Historische Vereniging is verplicht om de identiteit van de UBO vast te stellen. Wij hebben geen UBO maar de Europese wetgeving is onverbiddeijk. Als er geen UBO is moet je dat ook aangeven.

Beheer collectie boeken, kranten en objecten

We willen graag de catalogus van de bibliotheek die in het HIC staat op onze website plaatsen. We zoeken nog één of meer vrijwilligers die zich daarmee gaan bezighouden.

De Historische Vereniging beheert een verzameling kranten. De fysieke toestand van een deel van deze kranten verslechtert snel en daarom is besloten de leggers van weekblad 'Rondom de Giessen' te laten digitaliseren.

De voorbereidingen hiervoor zijn in gang gezet en de plannen zullen nader worden uitgewerkt. Het digitaliseren zal worden uitgevoerd door een professioneel bedrijf. De digitale bestanden zullen worden opgeslagen in een veilige digitale omgeving en zijn dan ter inzage in het Historisch Informatie Centrum.

Ter voorbereiding voor het digitaliseren is een nauwgezette controle van de leggers noodzakelijk en ook daarvoor kunnen we de hulp van vrijwilligers goed gebruiken. We zien uw aanmelding graag tegemoet.

In de loop der jaren is door de vereniging een indrukwekkende hoeveelheid voorwerpen verzameld c.q. ontvangen van derden. Deze objecten worden bewaard in een ruimte boven de smederij van Museum De Koperen Knop. Onze vrijwilligers Piet Boer en Jaap van Houwelingen zijn al jarenlang bezig deze voorwerpen te catalogiseren. Helaas ontbreekt het de HV aan menskracht om deze verzameling goed te beheren. Daarom zijn we in gesprek met de directie van het museum om deze voorwerpen formeel toe te voegen aan de collectie van het museum. De collectie blijft in stand, maar wordt ondergebracht in een geregistreerd museum waar wordt gewerkt volgens professionele normen. Dat biedt een garantie voor het toekomstige beheer van deze objecten.

Zalmschouw

Tevens wordt gezocht naar een goede bestemming voor onze zalmschouw, de HD1. Een aantal jaren geleden is dit scheepje fraai gerestaureerd, maar de HD1 wordt nooit gebruikt en ligt te verkommeren in een kreek in Boven-Hardinxveld. Er worden plannen ontwikkeld om de HD1 voorgoed te bewaren in het dorp waar ze thuishoort, Boven-Hardinxveld.

Bestuursleden en vrijwilligers

Over Boven-Hardinxveld gesproken, we hebben nog steeds geen bestuurslid uit Boven-Hardinxveld. Zegt het voort, zegt het voort....

Als u geen functie als bestuurslid ambieert, niet iedereen is zo'n vergadertijger als ik (voorz. red.) en overigens valt de vergaderdruk bij de HV best mee. Maar u bent u ook van harte welkom als vrijwilliger. Er zijn een aantal leuke klussen die om uitvoering vragen. Mocht u interesse hebben om bij de HV een functie te vervullen als bestuurslid of vrijwilliger, neem dan met één van de bestuursleden contact op, we vertellen u graag meer!

Pinbetalingen

Al langere tijd stond dit onderwerp op de agenda van het bestuur van de Vereniging. Het verzoek om te kunnen 'pinnen' in het Historisch Informatie Centrum

in de Peulenstraat. Voor het uitbreken van de coronacrisis, waarbij we het Centrum noodgedwongen moesten sluiten kwam een enkele keer de vraag of er gepind kon worden. Nadat we weer open mochten na de coronacrisis, kwamen er van onze bezoekers wel heel veel vragen of men kon pinnen. En dus kunnen wij er niet meer omheen: vanaf half mei van dit jaar is het ook mogelijk om te Pinnen in het Historisch Informatie Centrum.

Open Monumentendag

Dit jaar doen wij niet mee aan Open Monumentendag. Het thema is Duurzaamheid en dat vonden wij niet zo geschikt voor ons, daarbij is het na een aantal jaren weer Gondelvaart in onze dorpen. Activiteiten genoeg die dag.

Ouderenbeurs

Donderdag 6 oktober aanstaande zal weer een ouderenbeurs gehouden worden in Sporthal de Wielewaal in Hardinxveld-Giessendam. Wij komen daar ook met informatie en we hopen u te ontmoeten.

IN MEMORIAM Willem van Westen

Oud-bestuurslid

Op 3 maart 2022 overleed op 88-jarige leeftijd ons zeer gewaardeerde oud-bestuurslid Willem van Westen. Zeven maanden na het overlijden van zijn dochter Debora. Enkele weken later overleed plotseling zijn vrouw Plonie van Westen-van Houwelingen.

Wij wensen als bestuur van de Historische Vereniging dochter Anne Marie van Westen en haar gezin heel veel sterkte toe om dit verdriet te verwerken.

Twee van onze bestuursleden kwamen dit jaar in aanmerking voor een koninklijke onderscheiding.

Oud-penningmeester Adri Kampman-Timmer

Adri Kampman-Timmer, oud-bestuurslid, maar nog niet officieel, kreeg een koninklijke onderscheiding uitgereikt als Lid in de Orde van Oranje Nassau in haar woonplaats Ridderkerk.

Adri heeft deze onderscheiding voor allerlei vrijwilligers activiteiten ontvangen, maar ze zou het alleen al gekregen kunnen hebben voor het werk dat ze binnen onze vereniging heeft gedaan.

Voorzitter Peter van Wijngaarden Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Het lijkt geen toeval dat Kees Zonnenberg in zijn artikel in dit Mededelingenblad uitvoerig ingaat op de uitzonderlijke waarde van de Ridderorde. Dat onze voorzitter deze koninklijke onderscheiding eind april mocht ontvangen, wist de schrijver toen nog niet. Burgemeester Heijkoop noemde Peter een vrijwilliger met een heel groot hart voor anderen. Vele – veelal maatschappelijke organisaties - kunnen altijd op zijn inzet rekenen.

De Hervormde Gemeente Giessendam Neder-Hardinxveld kan al 29 jaar op zijn inzet rekenen. Sinds 2015 is decorandus bestuurslid bij Stichting Servanda. Als vrijwilliger bij de Dijksynagoge is hij de vrijwilliger die alle groepen, ook de kinderen, graag begeleidt, maar hij zet zich ook in voor alle andere klussen. Toen in 2015 de vluchtelingenstroom richting Europa erg op gang kwam, is hij bestuurslid geworden van de Werkgroep Kerk en Vluchteling. In 2020, het jaar waarin wij 75 jaar Vrijheid zouden vieren, was hij ook van de partij om zijn deel aan dit vieren bij te dragen. Jammer genoeg moesten er door de corona pandemie heel veel evenementen worden geannuleerd. Sommige activiteiten heeft hij afgesloten. Logeerhuis De Ark heeft vijf jaar van de kwaliteiten van Peter gebruik kunnen maken. Ook de Stichting Diaconaal Maatschappelijk Werk Alblasterwaard/Vijfheerenlanden is mede dankzij de inspanningen van Peter tot stand gekomen. Ook heeft hij een aantal jaar geholpen bij de opstart van de Interkerkelijke Terminale Thuiszorg in Hardinxveld-Giessendam. En tot slot is Peter bij de Historische Vereniging sinds 2018 zeer actief betrokken en trekt hij als voorzitter de kar.

Je kunt wel zeggen dat hij een spil is in een groot deel van het vrijwilligerswerk in ons dorp. Volgens burgemeester Heijkoop: "op grond van zijn verdiensten en, gelet op de bestuurlijke en initiërende aard, de duur, de uitstraling en de betekenis van de activiteiten is Peter van Wijngaarden benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau".

Dat is toch wel een prachtige onderscheiding en als Historische Vereniging mogen we trots zijn op zo'n voorzitter. We feliciteren hem vanaf deze plaats nog van harte!

Samen bij de dokter

Kees Zonnenberg

Samen

Dáár kwam ik ze tegen: *samen*, bij de dokter! Zij, die 'samen', zijn mijn overgrootvader en overgrootmoeder. Mijn overgrootvader, Lucas Zonnenberg - geboren in het Gelderse Voorst aan de IJssel, op 7 februari 1843 - belandt vanuit Vierpolders, op 7 april 1866 in Hardinxveld in huize Lulofs, terwijl mijn overgrootmoeder, Regelina Vermeulen, datzelfde doet op 18 mei 1866 vanuit Rijswijk bij Den Haag. Haar wieg stond in het land van Maas en Waal, in het Gelderse Horssen. Daar zag zij op 11 februari 1840 het levenslicht. Bij de plaatselijke geneesheer Lulofs is zij dienstbode, terwijl haar aanstaande er 'heerenknecht' is, wat zoveel betekent als een lakei of butler. De familie Lulofs huist dan in Hardinxveld op B 384.

Hoe het leven lopen kan

Het was voor mij een openbaring om te zien, hoe twee mensen, in dit geval mijn voorouders, beiden uit het Gelderse, maar weliswaar uit verschillende hoeken, allebei in Hardinxveld belandden.

Daarna gaan ze via Hardinxveld, alwaar zij op 1 juli 1868 in het huwelijk traden, de oversteek maken naar het Brabantse Werkendam, om na geruime tijd weer noordwestwaarts te verhuizen om in het Zuid-Hollandse Sliedrecht terecht te komen. De oplossing van het raadsel, hoe zij elkaar ooit gevonden hebben, was gelegen in het feit, dat zij samen bij de dokter in Hardinxveld dienden en ook onder zijn dak vertoefden. Opmerkelijk genoeg ben ik zelf deze weg in tegenovergestelde richting gegaan. Mijn wieg stond in Sliedrecht (geboren 6 juni 1954).

Ik ben vanaf mijn tweede jaar opgegroeid in Werkendam en na verscheidene omzwervingen terechtgekomen in, wat men tegenwoordig Giessendam-West noemt. Het kan raar lopen.

Huwelijk Lucas en Regelina

Wat Lucas en Regelina betreft, die soms ook als Regina te boek staat: Lucas verlaat in februari 1868 de woning van de dokter om zijn intrek te nemen op nummer A 134 te Hardinxveld. Daar huist ook zijn broer Hendrik Jan (geboren te Voorst op 2 oktober 1840 en te Voorst overleden op 26 augustus 1869), gekomen uit Rheden. Beiden staan dan als 'spekslager' te boek. In mei 1868 betrekken de broers het huis nummer A 175 en neemt Regelina ook daar, gehuwd en wel, haar intrek vanuit de dokterswoning op B 384. Hoofdbewoner is broer Hendrik Jan en Regelina wordt in het bevolkingsregister te boek gesteld als zijnde *zijn vrouw!* Foutje!

In de bevolkingsregisters neemt men het wel vaker met een korreltje zout: Het geboortjaar van Lucas (1843) wisselt nogal eens van 1841 naar 1842 en de geboortedag van Hendrik Jan (2 oktober) kom ik er ook tegen als 21 oktober. Op 3 maart 1869 wordt bij

Lucas en Regelina hun eersteling geboren, een dochter: Maria Lucretia (gedoopt te Boven-Hardinxveld op 4 april 1869). Broer Hendrik Jan is dan weer terug naar zijn geboorteplaats Voorst, alwaar hij boerenknecht is. Hij overlijdt in augustus van dat jaar op 28-jarige leeftijd. Aan het eind van 1869, op 1 december, betreft het gezinnetje van Lucas, die dan als 'vleeschhouwer' te boek staat, het huis op nummer A 318. Tot 23 juli 1870 is dat hun stek. Daarna maken zij de oversteek naar Werkendam.

De dokter een ridder

In 1870 komt de betrekkelijk korte verblijfsduur van mijn voorouders in het Hardinxveldse ten einde. De dokter, geneesheer Lulofs daarentegen, woont en werkt er dan nog steeds. Deze man intrigeerde me nogal, omdat hij ooit een onderscheiding ontving in de vorm van het ridderschap 'in de Orde van de Nederlandsche Leeuw'. Die Orde van de Nederlandse Leeuw is een van de oudste en hoogste Nederlandse burgerorden en is destijds op 29 september 1815 door koning Willem I ingesteld. Een ridderorde krijg je niet zomaar. De website van de Kanselarij der Nederlandse Orden (www.lintjes.nl) vermeldt voor wat de Orde van de Nederlandse Leeuw aangaat: 'Hiervoor komen personen in aanmerking met exceptionele verdiensten voor de samenleving, groter dan van hem of haar verwacht mocht worden.' Maar wanneer was dat dan? En waarvoor was dat? Het was voor de Hardinxveldse huisarts best een memorabele onderscheiding. Je merkt dat hieraan, dat waar mogelijk er melding van wordt gemaakt en bij overlijden in de rouwadvertentie in de krant.

Zutphensche courant van 22 november 1856

Bij mijn zoektocht is er mailcontact geweest met de Kanselarij, maar deze konden mij niet verder helpen. In hun register kwam 'onze' geneesheer Lulofs zelfs niet voor. Dat maakte me nog nieuwsgieriger. Al met al werd het een aardig zoekplaatje, waarvan ik u graag deelgenoot maak.

Hendrik Joan Lulofs

Het gaat dus om Hendrik Joan (soms ook geschreven als Hendrik Joän), die te Zutphen geboren werd op 29 augustus 1806. Een kleine twee weken later, op 10 september 1806, vond de bediening van zijn doop plaats door dominee D(irk) van Wullen te Zutphen in de Nederlandse Hervormde gemeente aldaar. Vader Bernard Joost Lulofs en moeder Anna Berends hielden hun zoon ten doop. Dominee Van Wullen was op 6 juni 1790 naar Zutphen gekomen vanuit Warnsveld en op 30 juni 1832 ging hij in Zutphen met emeritaat. Hendrik Joan is nog jong, slechts 9 jaar, wanneer zijn vader op 40-jarige leeftijd overlijdt, op 9 oktober 1815 in Zutphen. De weduwe blijft achter met drie jonge kinderen, 3, 7 en 9 jaar, twee zoons en een dochter. In 1818 treedt weduwe Anna Berends opnieuw in het huwelijk. Op 2 december trouwt ze de tien jaar jongere broer van haar overleden echtgenoot: Goswin Jacob Lulofs (geboren 1785), die van beroep koopman is. Wat het voortgezet onderwijs betreft volgde Hendrik Joan onderwijs op de Latijnse school te Zutphen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het aantal talen dat hij machtig is, zoals vermeld op zijn militaire staat van dienst: het betreft Nederduits, Hoogduits, Latijn, Grieks en Frans. De 'Boekzaal der geleerde wereld' uit 1820 maakt melding van de overgang van H.J. Lulofs van de zesde naar de vijfde klasse.

Artikel 14 van het Koninklijk Besluit van 1815 schreef voor, dat er aan de Latijnse scholen zes klassen zouden worden ingericht. De klassen werden steeds in omgekeerde volgorde genummerd; precies andersom dan tegenwoordig. Je begon in de hoogste, dat is: zesde klasse en je verliet de school wanneer je de eerste klasse had doorlopen.

De curatoren behoorden volgens het Koninklijk Besluit van 1815 de hand te houden aan de gewoonte van het uitdelen van prijzen. Op grond van de door de rector verschaftte gegevens stelden zij vast wie van elke klas voor een prijs in aanmerking kwam. Elk half jaar vond bij deze overgang een prijsuitreiking plaats. Dan werd in het kerkgebouw van de Lutherse gemeente van Zutphen, dit keer op 1 september 1819, dit festijn gehouden. Wat Hendrik Joan betrof: hij viel net niet in de prijzen, maar hij werd wel vermeld. Eervol!

Maar wat daarna? Blijkbaar wil Hendrik graag de medische kant op. In *'Nederlandschen dienst'* is Hendrik Joan 'onbezoldigd kweekeling' bij het Rijks Hospitaal in Utrecht.

Bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1822 werd deze *'kweekschool'* opgericht. Er werden jongelieden tussen de 16 en 18 jaar toegelaten na een geneeskundig onderzoek en admissie-examen. Na een vierjarige cursus en gebleken geschiktheid werden zij aangesteld

tot Officier van Gezondheid 3^e Klasse, waarbij zij zich verbinden, om het land 10 jaar te dienen. Een klas-sieke vooropleiding met Latijn was verplicht en Grieks was mooi meegenomen. Hendrik Joan is beide talen machtig. Zodra de 10 jaar om waren, zwaaiden vaak velen af, om in de burgermaatschappij een plaats te vinden. Op die manier gingen er in de kracht van hun leven velen voor het leger verloren op de leeftijd tussen de 30 en 35 jaar.

Op 3 december 1823 komt Hendrik Joan binnen bij het Rijks Hospitaal te Utrecht. Daar wordt hij op 3 oktober 1825 'Kweekeling der 3^e Klasse', terwijl hij op 11 mei 1826 bevorderd wordt tot *'Kweekeling der 2^e Klasse'*. Dat is binnen een half jaar!

Slechts een goede anderhalve maand later, op 6 juli 1826, wordt Hendrik Joan Officier van Gezondheid der 3^e Klasse bij de 9^e afdeling Infanterie. Heel zijn diensttijd is Hendrik ingedeeld bij het voetvolk, onverschillig bij welke afdeling hij ingedeeld wordt. Ingevolge dispositie (beschikking) van het Departement van oorlog no. 12 A, dd. 24 december 1827, wordt hij overgeplaatst naar de 8^e afdeling Infanterie. Officieel behoort Hendrik Joan qua reguliere dienstplicht tot de lichte van 1825 (nummer 168), maar hiervoor is hij niet ingeloot.

Zijne Majesteit besluit op 24 april 1831, no. 81, hem te bevorderen tot tijdelijk Officier van gezondheid der 2^e Klasse bij de 5^e afdeling Infanterie. Op 17 juli 1831 wordt deze afdeling verlaten. Bij dispositie van het Departement van oorlog dd. 24 oktober 1833, no. 49, vindt er tijdelijk een benoeming plaats tot Officier van Gezondheid der 2^e klasse bij de 8^e afdeling van de Infanterie. Later wordt hij in zijn betrekking overgeplaatst naar de 5^e afdeling Infanterie.

Op 14 maart 1836, no. 19, wordt Hendrik Joän eervol ontslag verleend, uit zijn betrekking van Officier van gezondheid van de 3^e klasse in het vaste kader van het geneeskundig personeel met tegelijkertijd de bepaling, dat hij 'voor zolang de omstandigheden zulks zullen vorderen in zijn tijdelijke betrekking van de dienst zal verblijven.'

Op 12 augustus 1836 volgt onbepaald verlof, zonder behoud van traktement, ingevolge aanschrijving van het Departement van oorlog van de 2e augustus 1836, no.16. Hij is dan pas getrouwd en heeft zich als arts in Hardinxveld gevestigd.

Een enkele maand later wordt onze medicus meege-deeld, ingevolge aanschrijving van het Departement van oorlog van 11 oktober 1836, no. 21, als à la suite (= honorair, boventallig) van de 5e afdeling Infanterie te zijn afgevoerd.

Bij dispositie van Zijne Majesteit van 14 juli 1839, no.4, een aanschrijving van het Departement van oorlog van de 14e juli 1839, no. 17, ontvangen, waarin gemeld wordt: een 'eervol ontslag uit voorschreven zijne betrekking verleend en zulks onder dankzegging voor de door hem aan het rijk bewezen diensten.' Onder tusschen is Hendrik Joan al lang en breed medicus in Hardinxveld.

Wat de veldtochten betreft waaraan Hendrik Joan heeft deelgenomen, wordt melding gemaakt van zijn Tiendaagse veldtocht in België in 1831. Hij was bij het Mobiele Leger en gelegerd in de vesting Maastricht *'bij gelegenheid van de opstand in België'*.

Vanaf 1815 is Willem I 15 jaar koning over de noordelijke- en zuidelijke Nederlanden. Onder andere het verschil in godsdienst (protestants en Rooms-katholiek) en het verschil in taal (Nederlands en Frans) gaf wrevel en wrijving. De strijd die volgde, met onder andere de Tiendaagse Veldtocht, kon niet voorkomen dat België onafhankelijkheid kreeg. De meeste soldaten waren bij burgers ingekwartierd, anderen in grens- en garnizoensplaatsen, zoals ook Hendrik Joan in Maastricht.

Dat leverde hem nog een mooie herinnering op, wanneer Zijne Majesteit besluit op 12 oktober 1831, no.92, hem te benoemen tot **Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw**. Het werd als plicht van de officieren van gezondheid gezien, dat men onder alle omstandigheden het verbinden van 'gekwetsten' als eerste plicht beschouwt. Ook al was dat onder het bereik van het geschut van de vijand! Sommigen werd dat fataal; Lulofs en nog 10 andere collega's hebben het overleefd. Zij ontvingen allen daarvoor de bovengenoemde ridderorde.

Metalen Kruis

Hendrik Joan verblijft in de jaren 1832 en 1833 in de vesting Maastricht. In 1832, op 5 april, ontvangt hij het Metalen Kruis.

Dat Metalen Kruis als oorkonde werd aan alle oudstrijders verleend die deel hadden genomen aan de krijgshandelingen tijdens de Belgische opstand in 1830 -1831. De oorkonde was gefabriceerd uit vijf op de Belgen veroverde kanonnen, die voor dit doel werden omgesmolten.

De dragers van dit Metalen Kruis hadden ook een vereniging: Vereniging het Metalen Kruis, waarvan we in 1856 in de afdeling Gorinchem Dr. H.J. Lulofs tegenkomen in de naam- en ranglijst van de Vereniging als *'Officier van Gezondheid der 2de klasse bij het 1ste bataillon rustende Schutterij van Zuid-Holland'*.

De afdeling Gorinchem en omstreken is op 3 april 1854 opgericht en men vergadert tweemaal per zomer en eenmaal in de winter. De plaats van vergadering in Gorinchem is 'De Doele'.

Adellijk huwelijk

Ook in 1833 verblijft Hendrik Joan nog steeds in Maas-tricht, getuige het feit dat hij op de 14^e februari van dat jaar voor de ambtenaar van de burgerlijke stand verschijnt om een kind aan te geven dat op 11 februari het levenslicht zag, een meisje: Anna Wilhelmina. In de geboorteakte staat ~~'zijne Echtgenoot'~~ doorgehaald en in plaats daarvan is hij *'vader van gezegd kind en verklarende hetzelfde te hebben van Anna Jacoba Adriana Mulert'* (geboren te Voorburg op 13 februari 1815). Zij wonen langs de Maas op no. 1819. Het stel is niet gehuwd. De aangifte van geboorte wordt gedaan door de vader zelf met als getuigen grootvader Willem Jan Mulert tot de Leemcule en oud-majoor Douwe van Sertema. Helaas is het meisje slechts vijf maanden oud geworden. Op 21 juli 1833 overlijdt Anna Wilhelmina. Het adres is dan langs het Vrijthof 172 in Maastricht.

De zojuist genoemde grootvader is van adel! Baron Willem Jan Mulert tot de Leemcule is woonachtig in Düsseldorf (D). Daar laat hij op 22 februari 1834 de notaris een akte opmaken, waarin hij toestemming geeft voor het huwelijk van zijn dochter *'Anna Jacoba Adriana Baronesse van Mulert, Rentenierster, wonende te Leyden, met den Heer J. Lulofs, Bataillons Arts bij het vijfde Koninklijk Hollandsch Regiment van Linie, Doctor in de Medicijnen, Ridder der orde van den Nederlandsche Leeuw enz. toe te staan, dat dit huwelijk zonder Zijne tegenwoordigheid voltrokken worde'*. Het opstellen van de notariële akte vond destijds plaats een enkele week voordat zijn dochter opnieuw bevalt, deze keer van een zoon: op 27 maart 1834 wordt Anne Bernard Justus geboren, de latere opvolger van vader als geneesheer te Hardinxveld. De huwelijksvoltrekking tussen Hendrik Joan en Anna vindt plaats op 27 april 1836 te Leiden en vader Mulert is inderdaad niet aanwezig. Moeder Mulert, woonachtig in Cleve (D), is er wel bij aanwezig, gevend haar toestemming voor het huwelijk. De familie woont dan in Leiden op de Mare in Wijk 5.

Bij hun huwelijk in 1836 vindt tevens de wettiging van deze bovenvermelde zoon Anne Bernard Justus plaats. Inmiddels woont het gezin dan in het Noordeinde wijk 1 no. 26 te Leiden.

1836 – promovendus

1836 is een druk jaar voor onze dokter. Naast de geboorte van hun eerste zoon en hun huwelijk, wordt hij namelijk doctor in de geneeskunde! Op 11 juni 1836 promoveert Hendrik op een dissertatie over *'De scrofulosi'*.

Scrofulose of koningszeer is een ziekte van klieren in de hals, een ontsteking van een lymfeklier in de nek, die verband houdt met tuberculose. Lulofs verdedigt zijn proefschrift *'magna cum laude'*, met groot lof! In het *'Geneeskundig Jaarboekje voor het Koninkrijk de Nederlanden en zijne Overzeesche bezittingen'*

treffen we als begindatum van zijn werkzaamheden in Hardinxveld genoemd: 11 juli 1836, precies een maand na zijn promotie. Pas drie jaar later wordt hem vanuit de krijgsmacht eervol ontslag verleend. Het is toentertijd vaker gebeurd dat men op een buitengewone manier dorpsdokter werd. De Wet van 1818 stelde het bestaande verbod op een burgerpraktijk als arts voor officieren van gezondheid eerste en tweede klasse. Officieren van gezondheid derde klasse kregen echter wel toestemming om binnen het ressort waar zij gevestigd waren op het platteland de genees- en heelkunde uit te oefenen. Bij vestiging buiten het ressort moesten zij een apart examen voor plattelandsheermeester afleggen. In 1823 werd deze regeling bij Koninklijk Besluit gewijzigd en werden officieren van gezondheid met twintig of meer dienstjaren, zonder nader examen voor de genees- en heelkunde, bevoegd verklaard: officieren eerste klasse op het niveau van een medicinae doctor en stedelijk heermeester, en de officieren tweede en derde klasse op het niveau van de plattelandsheermeester. In welke categorie onze doctor viel is niet geheel duidelijk. Twintig of meer dienstjaren had hij er niet op zitten, maar medicinae doctor was hij inmiddels wel.

Wat de praktijkvoering van dr. Lulofs in Hardinxveld betreft vernemen we een en al lof bij zijn begrafenis uit de mond van de heer Busé. Bij zijn leven is het de oudste zoon, Anne Bernard Justus, die in de voetsporen van zijn vader gaat en bij zijn promotie tot doctor in de geneeskunde op 9 mei 1866 te Utrecht in de Voorrede van zijn proefschrift schrijft, *'dat hij zijn beminde vader, Dr. H.J. Lulofs, die met de rijke schat van zijn geneeskundige ervaring hem te allen tijde bijstond, zijn hartelijkste dank'* brengt. Hij draagt zijn dissertatie op aan zijn ouders.

Het was getuige een stukje in de Zierikzeesche Courant van 13 mei 1865 ook deze zoon Anne B.J. aan wie vader op 23 april van dat jaar via het Giessendamse hulppostkantoor een bedrag van zeventig gulden in een verzegelde envelop heeft gestuurd, die echter nooit bij de officier van gezondheid 2de klasse in Utrecht is aangekomen. Ra, ra...

Verder is bekend van de praktijkperiode, dat dr. H.J. Lulofs een gediplomeerd apotheker, of wel provisor, in dienst had: Jan Gerrit Sijpesteijn. Apotheker te Hardinxveld van 1860 - 1871 (geb. te Middelburg 26 augustus 1835).

In het Hardinxveldse Bevolkingsregister van 1850-1860 wordt als huisnummer 357 genoemd en staat de familie Lulofs kerkelijk als hervormd te boek. Op 2 april 1837 wordt zoon Arnold Constantijn geboren. Burgemeester Hendrik Wisboom maakt de geboorteakte op. In totaal krijgen Hendrik Joan en Anna negen kinderen, zes zonen en drie dochters. Zowel een zoon als

een dochter komen op de leeftijd van vijf maanden te overlijden, alsmede een dochtertje van zes maanden. Bij verschillende geboortes van hun kinderen verschijnt daarvan een kennisgeving in de krant, het liefst in een overdaad van woorden, wat in die tijd vaker voorkwam:

*** Heden beviel voorspoedig van een welgeschapen ZOON, de Hoog Wel-Gebore Vrouwe A. J. A. Baronesse VAN MULERT TOT DE LEEMCULE, hartelijk geliefde Echtgenoot van Dr. H. J. LULOFS, HARDINXVELD, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. 26 Februarij 1842.

Opregte Haarlemsche Courant van 3 maart 1842

Anders is de toon van de advertentie na het overlijden van de jongste dochter:

*** Hij, die geen rekenschap geeft van zijne daden, riep heden, de jongste onzer lievelingen JOSINA CORNELIA, nog geene zeven maanden oud, weder tot zich. HARDINXVELD. Dr. H. J. LULOFS, 26 November 1845. R. d. o. v. d. N. L. A. J. A. LULOFS, Baronesse MULERT TOT DE LEEMCULE. Eenige kennisgeving.

Opregte Haarlemsche Courant van 6 december 1845

Na het overlijden van dit meisje wordt er in 1847 nog een laatste zoon geboren, Cornelis Marius op 18 augustus. Wanneer Cornelis Marius vier en een half jaar oud is, gebeurt er iets opvallends: zijn moeder, de echtgenote van de geneesheer, vertrekt. Ze verlaat op 11 maart 1852 Hardinxveld en verhuist naar Haarlem. Daarna verandert zij nog een aantal maal van woonplaats. (Utrecht, Arnhem, Velp, Rheden, Brummen, Haarlem, Amsterdam, Haarlem). Wat is er aan de hand? Ik heb geprobeerd om aan de hand van de trouwakten van de kinderen Lulofs daar een antwoord op te vinden.

Wanneer **dochter Huberta Antonia Anna Theodora** in 1865 in Hardinxveld trouwt, is moeder woonachtig in Utrecht. Haar toestemming voor het huwelijk is gevraagd, maar ze heeft zich niet *'verklaard'*. Blijkbaar heeft ze niets van zich laten horen. Vanwege het overlijden van Huberta's eerste echtgenoot is er in 1874 een tweede huwelijk in Bergen op Zoom, waarbij zowel vader als moeder aanwezig zijn, zoals vermeld woonachtig in Hardinxveld.

Bij het huwelijk van **Anne Bernard Justus** in 1866 te 's-Gravenhage, is moeder niet aanwezig. Ze wordt vermeld als wonende te Arnhem.

Wanneer **Hendrik Joan Jacob Adriaan** in 1870 te Vlaardingen trouwt met de dochter van de burgemeester aldaar, is bij de huwelijksbijlagen een verklaring van de notaris te Velp gevoegd, waarin moeder haar schriftelijke toestemming geeft voor het huwelijk, en

waarin ook vermeld is, dat zij *van tafel en bed gescheiden* is van Hendrik Joän!

Wanneer **Arnold Constantijn** trouwt in 1870 te 's-Gravenhage staat in de akte geen aparte vermelding betreffende de toestemming van de ouders. De jongste zoon, **Cornelis Marius**, trouwt in 1873 te Hardinxveld. Vader geeft toestemming, maar moeder heeft zich weer '*niet verklaard*'. Zij woont dan in Velp. In 1888 trouwt **Willem Anne Henrij Alexander** te Ruurlo. Ook bij hem geen aparte toestemming van moeder, die dan te Haarlem woont. Vader is inmiddels overleden.

Het niet meer onder één dak wonen van de doctor en de barones is getuige de 'zijdelingse' notariële akte dus vanwege het gescheiden zijn van tafel en bed. Wat daar de oorzaak van was, heb ik niet kunnen achterhalen.

Bestuursfuncties

Blijkbaar had onze medicus nog wat tijd over, gelet op de verschillende besturen waar hij deel van uitmaakt. Op plaatselijk politiek terrein heeft hij zitting in de gemeenteraad. Maar ook regionaal en landelijk komen we zijn naam tegen in een advertentie in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 25 oktober 1866 als voorzitter van de kiesvereniging 'De drie provinciën' in Hardinxveld van het kiesdistrict Gorinchem. Daarin worden ter verkiezing aanbevolen: Pieter Philip van Bosse (Amsterdam, 16 december 1809 – Den Haag, 21 februari 1879), een belangrijk liberaal politicus die tussen 1848 en 1871 in zes kabinetten minister van Financiën was, alsook Minister-president van Nederland (1868–1871). Ook wordt ter stemming aanbevolen Willem Jan Knoop (Deventer, 2 mei 1811 – 's-Gravenhage, 24 januari 1894), liberaal publicist, politicus en officier en in de periode 1869-1870: lid van de Tweede Kamer. In 1868 wordt dezelfde luitenant-generaal Knoop weer aanbevolen, mede ondertekend door Lulofs, in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 14 december.

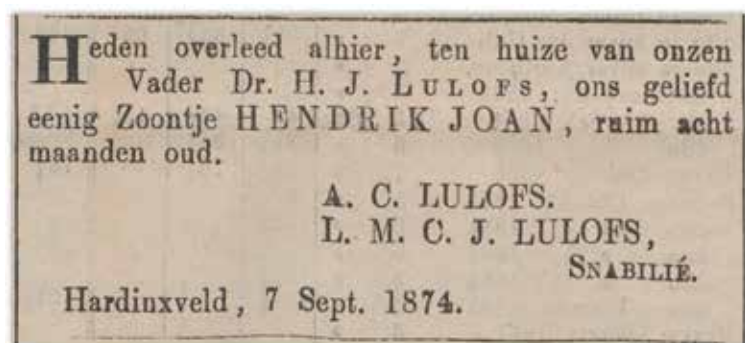
Op 1 januari 1869 wordt Hendrik Joan, met goedvinden van Zijne Majesteit, benoemd tot lid van de Geneeskundige Raad in Zuid-Holland. Ook voor wat 1872 betreft wordt hiervan weer melding gemaakt in de krant. (Arnhemsche Courant 20 december 1871). In de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst is hij lid van de afdeling Alblasserwaard en deze afdeling vertegenwoordigt hij op de 14^e algemene vergadering op 25 en 26 juni 1862 in Tilburg. Zijn vertegenwoordigen van de Alblasserwaard is ter vergadering 2 stemmen waard.

In de jaren '70 van de negentiende eeuw is Hendrik Joan voorzitter van het schoolbestuur van de Openbare School te Hardinxveld. Als hoofdonderwijzers maakt hij daar mee J.A. Busé, die hier in 1860 kwam

en J.D. van Noppen, die in 1867 in Hardinxveld aantrad. In mei 1872 komen we Lulofs naam als voorzitter van de Commissie voor de Bewaarschool nog tegen in een advertentie in de Oprechte Haarlemsche Courant van 16 mei 1872, waarin men op zoek is naar een '*juf-vrouw*' vanwege het vertrek van de huidige juf naar Zutphen. Het betreft hier een hoofd van de Bewaarschool. Beloning: 5 gulden per week, en daarnaast vrij wonen en 'brand'.

Overlijdens

Een half jaar voor zijn eigen overlijden, doet Hendrik Joan zelf op 8 september 1874 aangifte van het overlijden van zijn kleinzoon uit Zutphen, naar hem vernoemd, die blijkens de rouwadvertentie in de krant te gast was bij opa. Hij werd maar acht maanden oud. Dit gebeurde op 7 september 1874 om tien uur 's avonds woonachtig huisnummer 737. Blijkens de overlijdensadvertentie in de '*Zutphensche Courant*' van 10 september 1874 was dit het huis van de arts.

Zutphensche courant 10-09-1874

Kort voor zijn overlijden, heeft dr. Lulofs bedankt voor zijn lidmaatschap van de gemeenteraad en is op 2 februari 1875 de heer B. Langeveld tot wethouder gekozen.

Op 27 februari 1875 komt er een eind aan het leven van onze medicus. Een kortstondige ziekte kwam hij niet te boven. Hij is, getuige de rouwadvertentie, 68,5 jaar oud geworden. De oudste zoon, die in de voetstappen van zijn vader treedt, maakt er melding van. Op 3 maart 1875 vindt de begrafenis plaats. De verslaggever van de 'Nieuwe Gorinchemse Courant' schrijft over '*een eenvoudige, maar aandoenlijke plechtigheid*'. De heer Busé, hoofdonderwijzer te Neder-Hardinxveld, sprak waarderende woorden. Hij memoreerde Lulofs lidmaatschap van de gemeenteraad en zijn lid-zijn van de geneeskundige raad van Zuid-Holland. Ook zijn kwaliteiten als geneesheer werden gememoreerd. De oudste zoon van de overledene, dr. A.B.J. Lulofs, sprak een dankwoord.

Nog diezelfde maand maart vermeldt de 'Nieuwe Gorinchemsche Courant' van 27 maart 1875, de aankondiging van de openbare vrijwillige verkoping van de

inboedel van het huis van dr. H.J. Lulofs op dinsdag 30 maart 1875. De inboedel wordt gekwalificeerd als zeer net, deftig en zindelijk.

Spiegels en kasten, tapijten en bedden, vazen en stolpen, tot en met een tuinhuis, het vormt een kleine greep uit de opsomming.

De oudste zoon, dr. A.B.J. Lulofs, die in Hardinxveld woont en ook medicus is, behartigt de verdere afhandeling na het overlijden. Zo vraagt hij in een advertentie in 'Het Nieuws van den Dag' van 1 mei 1875 aan hen die nog iets te vorderen zouden hebben, of verschuldigd zijn, om zich schriftelijk bij hem te melden voor 15 mei 1875.

Zij, die iets te vorderen hebben van of verschuldigd zijn aan de nalatenschap van den WelEd. Zeergeleerden Heer H. J. LULOFS, in leven Medicinae Doctor enz., te Neder-Hardinxveld, en aldaar den 27 Februarij 1875 overleden, worden verzocht daarvan nauwkeurig schriftelijk opgave te doen vóór 15 Mei 1875, franco aan het adres van Doctor A. B. J. LULOFS, te Neder-Hardinxveld. 6100

Het Nieuws van den Dag, kleine courant 01-05-1875

Ook datzelfde jaar vindt de verkoop van de woning plaats: 'Een Hecht en Sterk HEERENHUIS', aan de Peulenstraat met zowel binnendijs als daartegenover buitendijs onroerende goederen. (*Nieuwe Gorinchemsche Courant van 17 juli 1875*). De inzet is op 30 juli en de toewijzing op 13 augustus 1875. Een en ander vindt plaats in de herberg van Aart Schalk te Neder-Hardinxveld ten overstaan van notaris J.M. Geluk.

Woonhuis Lulofs, later de oude Rabobank

De weduwe Lulofs, barones Anna Jacoba Adriana Mulert tot de Leemcule overlijdt in huize Lulofs jr. te Hardinxveld op 28 november 1891. Ze is dan 76 jaar oud. Blijkbaar is ze overgekomen uit Haarlem. Zoon en dokter Anne Bernard Justus doet persoonlijk aangifte van het overlijden bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand.

Het overlijden wordt ook in Haarlem geregistreerd in de Burgerlijke Stand, nadat daarvan bericht was ontvangen uit Hardinxveld. Zo komen geslachten, en gaan ze ook weer...

* * * Heden overleed, ten onzen huize, onze beminde moeder en behuwdmoeder,
Mevrouw de Weduwe LULOFS,
geboren Baronesse Mulert tot de Leemcule, in den ouderdom van bijna 77 jaren.
Uit aller naam,
Dr. A. B. J. LULOFS.
M. H. M. LULOFS—
MARTENS.
HARDINXVELD, 28 Nov. 1891.

Oprechte Haarlemsche Courant 01-12-1891

Uit de oude doos van.....

Dit keer geen foto van een groep mensen maar een foto van een werktuig.
Vandaar de iets gewijzigde titel in 'oude doos' in plaats van 'oude fotodoos'.

De heer Paans kwam met dit werktuig en hij vraagt zich af wie dit nog herkent.

U kunt uw inzendingen sturen naar de redactie: info@hv-hardinxveld-giessendam.nl en we zijn met de heer Paans benieuwd hoeveel goede inzendingen er binnenkomen.

Wie herkent dit werktuig?

Leeuwen in de Alblasserwaard

Alie van Lopik-de Jong

Iedereen in de Alblasserwaard kent de 'boerderij met de leeuwen' in Giessenburg aan de Neerpolderseweg van de familie Rouwert Boer. Toen ik een klein kind was en nog bij mijn moeder achterop de fiets zat, was ik bang als we voorbij die leeuwen reden. Ik weet nog dat ik dan mijn handjes voor mijn ogen sloeg, zodat ik ze niet zou zien.

In de Kroniek, het kwartaalblad van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen staat in het maart nummer van dit jaar een artikel over de geschiedenis van deze boerderij in de Tweede Wereldoorlog. Over de vele onderduikers die bij de familie Rouwert Boer zijn ondergebracht.

Het artikel begint met een korte geschiedenis over de boerderij en over de herkomst van de leeuwen. Dit vond ik leuk om te lezen en om door te geven. Misschien weet ook u niet waar deze leeuwen ooit vandaan zijn gekomen.

Herkomst leeuwen

Adriaan Rouwert Boer werd geboren op 15 februari 1933 op de 'boerderij met de leeuwen', nu Neerpolderseweg 16 te Giessenburg. Deze hofstede werd rond 1840 gekocht door Adriaan Boer en Maria Rouwert. Hun zoon Folker breidde de boerderij in 1892 uit. Diens zoon Adriaan bouwde er aan de straatzijde een serre aan en kocht in 1898 de twee leeuwen, die tot 1802 aan het begin van de oprijlaan van kasteel de Giessenburg hadden gestaan.

De Hervormde Kerk verkocht ze aan hem voor twee gulden, volgens de dorpsbewoners 'schandalig' veel geld.

Omdat de naam Rouwert uit zou sterven, kocht opa Folker deze naam erbij voor zijn kleinzoon Folker. Folker Rouwert Boer trouwde met Bets van der Meyden. Zijn ouders verhuisden naar het voorhuis en wilden hun serre meenemen, waarop deze werd verplaatst naar de westzijde van het huis. De leeuwen staan nu niet meer voor deze prachtige boerderij maar zijn verhuisd naar de overkant, samen met hun baas.

Nieuwe uitgave

Met mevrouw Króó-on door Liesbeth Leenman-Kroon en Jolijn de Rooij-Kroon

Deze nieuwste uitgave kwam dit voorjaar uit en werd gepresenteerd op vrijdagmiddag 1 april 2022. De zusters Liesbeth en Jolijn schreven dit boekje aanvankelijk voor het 40-jarig huwelijksjubileum van hun oudste zuster Aagje van Wingerden. Hun moeder was pas overleden en zo verwerkten zij het verdriet. Na wat aanpassingen leek het hen, en ook ons als bestuur, een mooie uitgave voor de leden van onze vereniging omdat het een tijdsbeeld weergeeft. Een herkenbaar beeld wellicht voor een deel van de bevolking en daarbij op een vermakelijke manier geschreven. In een wekelijkse column in een landelijk blad zouden de verhaaltjes niet misstaan.

Het boekje gaat over hun moeder en zoals zichzelf op de achterkant van de cover schrijven: 'Onze moeder wilde te allen tijde anders zijn dan iedereen, vooral niet standaard. Mama wenste origineel te zijn. En warempel: ze was het'. Deze bundel anekdotische herinneringen wil een blik werpen op het alledaagse leven van drie zusjes en hun moeder in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. Verhalen die wellicht deels herkenbaar zijn en bij velen voor een milde glimlach zullen zorgen. Het boekje is inmiddels uitverkocht.

Over aardappelen

Aardappelen waren zo'n vijftig jaar geleden volksvoedsel nummer 1. Daar is wel verandering in gekomen. De meeste jongeren eten geen aardappelen meer, maar vinden het heerlijk als ze bij moeder thuis nog wel eens een avg' tje krijgen voorgeschoteld. Voor wie niet weet wat deze afkorting betekent: aardappelen, vlees en groente. Vroeger werden aardappelen in de herfst voor de lange koude winter 'opgedaan'. Een deel van de kelder stortte men vol met aardappelen, dikwijls in een houten kist die lucht door kon laten of als er geen kelder was zette men de houten kist in de bijkeuken of in de schuur. De laatste plaats was niet zo geschikt, want het moest er naast donker ook vorstvrij zijn. Daarom werden de aardappels altijd goed afgedekt met bijvoorbeeld juten zakken. Halverwege de winter gingen ze wat verouderen en verschrompelden ze en kwamen er uitlopers uit de pitjes. De voedzaamheid van de aardappel liep daardoor terug. Om de uitlopers tegen te gaan, kwam er een poeder in de handel, een zgn. kiemremmer. Ik kan mij dat nog heel goed herinneren. Het zat in een strooibus. Zodra de zoveel mud aardappels binnenkwamen, werden ze direct rijkelijk bestrooid met het poeder. Of we dat nu nog zouden doen, ik denk het niet, of er moet inmiddels een biologische variant van het poeder ontwikkeld zijn.

Een mud aardappelen of kolen

Hoeveel kg is een mud?

Die inhoudsmaat/gewichtseenheid kennen nog velen van de ouderen, maar hoeveel kg is nu eigenlijk een mud? Een mud is een oude inhoudsmaat, maar wordt vaak verward met een gewichtseenheid. Dit komt doordat het meestal een bepaald (bulk) product betreft zoals kolen, aardappelen, enz. Hierbij wordt dan meestal het gewicht bedoeld.

In 1820, bij de invoering van het Nederlands metriek stelsel, werd een mud gelijkgesteld aan 100 liter. Dus wanneer men het gewicht bedoelt bij bijvoorbeeld aardappelen, bedoelt men eigenlijk hoeveel 100 liter aardappelen weegt. Een mud aardappelen weegt (ongeveer) 70 kg.

Metriek stelsel

Nog lastiger was het vóór 1820. Toen verschilde de inhoud van een mud per plaats, per tijd en per product. Maar in 1820 werd in Nederland het metriek stelsel ingevoerd en werd één mud gelijkgesteld aan 100 liter. Bij invoering van de IJkwet in 1937 werd het mud als inhoudsmaat officieel afgeschaft. In het spraakgebruik is het nog lang blijven bestaan, al hoor je het nu bijna niet meer.

Aardappelen met kaas

Benodigdheden:

- 2 kilo aardappelen (afkokers)
- 1 pond belegen kaas in kleine blokjes
- wat zout, peper en nootmuskaat
- 1 dl melk

Bereiding:

- Schil de aardappelen, snijd ze in vieren en kook ze met weinig zout.
- Giet ze af na 20 minuten en voeg de blokjes kaas toe, kruid met peper en nootmuskaat naar eigen smaak.
- Stamp alles door elkaar en voeg geleidelijk de melk toe tot een smeulige massa die niet te nat is en waarin de kaas lekkere draden trekt.

Eet er een frisse zomerse salade bij en je hebt een heerlijke ouderwetse maaltijd. Eet smakelijk!

Alie van Lopik-de Jong

Laatste Merwedegijzelaar overleden

Een tijdperk voorbij

Anja van der Starre

Met het overlijden van Martinus Bos, de laatste oud-Merwedegijzelaar, op 3 april jl. is er een einde gekomen aan een tijdperk. Immers, er is nu niemand meer die nog uit de eerste hand kan vertellen over hoe hij werd opgepakt op 16 mei 1944. Bos, in mei 1925 geboren in Sliedrecht, overleed op 96-jarige leeftijd thuis in Bleskensgraaf, waar hij sinds enkele jaren woonde. Nog even het geheugen opfrissen: de Merwedegijzelaars waren de bijna 600 veelal jonge mannen die in mei 1944 door de bezetter bij een vergeldingsrazzia zijn opgepakt. Deze represaille vond plaats nadat de ondergrondse in de nacht van 9 op 10 mei 1944 nabij de Helsluis een aanslag had gepleegd op een boot met landwachters. *(Deze aanslag was het gevolg van het koelbloedig doodschieten van een voorbijganger, Wouter Smit, bij de overweg in Giessendam. red.)*

Bij deze aanslag vonden de NSB'ers Okkerse en Westdijk de dood. Een daad met grote gevolgen voor veel mannen tussen de 18 en 25 jaar uit Giessendam, Hardinxveld, Sliedrecht en Werkendam, dorpen aan weerszijden van de Merwede. Deze mannen werden als gijzelaars weggevoerd naar Kamp Amersfoort met 'de belofte' dat ze vrijgelaten zouden worden als de daders van de aanslag bij de Helsluis zich zouden melden. Maar de daders meldden zich niet.

Tot 6 juli 1944 werd meer dan de helft van de 589 Merwedegijzelaars in vrijheid gesteld. Dat gebeurde in veel gevallen op verzoek van hun werkgever; voornamelijk bedrijven die voor de Duitse bezetter belangrijk waren, zoals Aviolanda, scheepswerven en andere metaalverwerkende bedrijven. Zo ook Martinus Bos, die bij scheepswerf De Klop in Sliedrecht werkte. Op 28 juni 1944 werden de dan nog aanwezige gijzelaars geselecteerd voor transport naar verschillende kampen in Duitsland. Dat transport vond plaats in de nacht van 6 op 7 juli 1944. De kampen waar de gevangenen werden ondergebracht, waren niet van het beste soort. Vooral in Kamp de Kippe te Lippen-dorf leefden de gevangenen als varkens in tentjes van hardboard met stro op de grond en met slechts één deken. Daarnaast slecht en veel te weinig eten en gebrekkig sanitair. Van de Merwedegijzelaars zijn er tot en met september 1945 28 overleden ten gevolge van ziektes (o.a. tuberculose en tyfus), ondervoeding en mishandeling. De jongste was 18, de oudste 25 jaar. Bij veel overlevenden zijn de wonden, die de kampperiode bij hen sloeg, nooit genezen. Maatschappelijke steun of erkenning was er niet of nauwelijks, mede daardoor konden velen niet goed omgaan met de opgedane traumatische ervaringen. Het mag duidelijk zijn, dat dit leed ook duidelijk voelbaar was in hun latere gezinsleven.

Vreemd genoeg werd er na de oorlog gezwegen over oorzaak en gevolgen van de Merwederazzia. Bizar gezien het feit, dat deze razzia de zwartste bladzijde in de oorlogsgeschiedenis van de Alblasserwaard is geweest. Van bijna iedere familie in de genoemde dorpen werd op 16 mei 1944 immers wel een zoon of broer opgepakt! Pas in juni 1985 kwam er op initiatief van enkele oud-gijzelaars een herinneringsplaquette in Hardinxveld-Giessendam en Sliedrecht. Deze zijn te vinden op de plaatsen waar de mannen destijds verzameld werden: aan de voormalige School met den Bijbel in Hardinxveld-Giessendam en aan de Hervormde Kerk in Sliedrecht.

In oktober 1995 overleed mijn vader Bas van der Starre, één van de gijzelaars. Zijn leven als kerngezonde schippersknecht was vanaf 16 mei 1944 ingrijpend veranderd. Zijn oorlogstrauma – lichamelijk en geestelijk – heeft ook op ons gezinsleven een groot stempel gedrukt. In de zomer van 2005, tien jaar na mijn vaders overlijden, volgde ik zijn oorlogsspoor: vanuit Kamp Amersfoort naar Walbeck in voormalig Oost-Duitsland waar hij gevangen zat en tewerkgesteld was. Deze reis heeft mij gemotiveerd een digitaal monument voor alle opgepakte mannen op te richten: www.merwedegijzelaars.nl. In december 2005 ging de website online en sinds februari 2016 is deze door de Koninklijke Bibliotheek aangemerkt als digitaal erfgoed. Dat laatste heeft te maken met de grote hoeveelheid waardevolle informatie die er inmiddels op staat, onder andere de vele persoonlijke verhalen van oud-gijzelaars die ik in de loop van de jaren op heb mogen tekenen. Die verhalen laten zien dat verzet ook een keerzijde had: een grote groep onschuldige mannen moest boeten voor een daad waar ze part noch deel aan hadden gehad. En na de oorlog werden ze opnieuw aan hun lot overgelaten. Dorpsverdriet wat jaren onder de oppervlakte smeulde, achter menige voordeur voor veel leed zorgde, maar niet werd benoemd.

Het digitaal monument bracht daar verandering in. Door de vele publiciteit ben ik in contact gekomen met veel oud-gijzelaars en hun families. Door er samen over te praten – eindelijk! – kwam er iets in beweging. In families, maar ook in de samenleving. De NOS heeft in 2019 zelfs een documentaire over de Merwedegijzelaars gemaakt, die op 4 mei van dat jaar is uitgezonden. Deze documentaire leidde er uiteindelijk toe, dat er een fysiek monument is gekomen in de drie betrokken gemeentes: een ingetogen drieluik van de kunstenaar Richard van der Koppel. Op 3 oktober 2020 had Martinus Bos de eer om dit in Sliedrecht samen met zijn achterkleinzoon Jan-Willem Ruis te

onthullen. Op dat moment was er nog slechts een handvol andere oud-gijzelaars in leven. Van hen was alleen Kees Mijnster uit Sliedrecht nog in staat de onthulling bij te wonen; drie maanden later overleed hij. Met het overlijden van de laatste oud-gijzelaars is een tijdperk afgesloten. Het is nu aan ons om de herinnering aan de vele onschuldige slachtoffers van de Merwederazzia levend te houden en de verhalen te

blijven vertellen. Wat dat betreft is het hoopgevend dat CS De Hoven Calvin in Hardinxveld-Giessendam sinds 2018 de plaquette heeft geadopteerd. De docenten besteden er ieder jaar met leerlingen van 3Havo aandacht aan. In iedere aprilmaand nodigen ze me uit voor een gastles en op of rond 16 mei herdenken ze bij de plaquette met een zelfgemaakte krans.

Monument op de Sluisweg - 1 van de 3 - ter nagedachtenis aan de Merwedegijzelaars.

DE ETALAGES VAN HET HIC

De etalages van ons Historisch Informatie Centrum zijn een blikvanger in de winkelstraat van ons dorp. De Peulenstraat moet het tegenwoordig doen met wat minder winkelend publiek dan vroeger, omdat veel mensen snuffelen achter de computer, maar er lopen nog genoeg kijkers rond.

Het echtpaar Hagenaar zijn trouwe vrijwilligers van onze vereniging. Een van de twee etalages is hun domein en verschillende keren per jaar wisselen zij met

hun eigen materiaal het aanzien van ons verenigingspand.

De overbuurvrouw komt dan direct een kijkje nemen en vertelt hoe groot de belangstelling weer is geweest in de afgelopen periode. Aangepast aan het seizoen of aan de feestdagen, het maakt niet uit, zelfs aan een expositie van De Koperen Knop komt voor, het echtpaar komt altijd met iets bijzonders. Een fotoverslagje van enkele toppers.

Verslag VOORJAARSLEZING 19 april 2022

Na twee jaren van 'coronapauze' heeft de HV eindelijk weer een voorjaarslezing kunnen organiseren in De Parel.

Toch speelde corona ons ook nu weer parten! Onze plaatsgenoot Evert van Lopik, zou een presentatie houden over 'De bebouwde cultuur in onze omgeving'. Maandagavond 18 april belde Evert met de mededeling dat hij besmet was met corona en in quarantaine zat.

Gelukkig was Arie H. van Dijk uit Papendrecht bereid ons uit de brand te helpen. Arie hield een interessante presentatie over het onderwerp 'De economische geschiedenis van de Alblasserwaard'. De ca. 100 leden die voor de lezing van Evert gekomen waren, hadden een goede vervanger in de persoon van Arie van Dijk. Zij luisterden geboeid naar zijn uiteenzetting en

genoten van een prachtige digitale presentatie, zodat duizend jaar Alblasserwaard in woord en beeld voor oor en oog waar te nemen was.

In ruim anderhalf uur werd de economische geschiedenis van onze Waard behandeld, en het knappe daarvan was dat je niet het gevoel had dat er met zevenmijlslarzen door de geschiedenis werd gemarcheerd. Ieder aspect kwam, al was het beknopt, aan de orde.

We zijn Arie van Dijk heel erg dankbaar voor de manier waarop hij, onvoorbereid, deze presentatie heeft gehouden. Een warm applaus was de beloning van een dankbaar gehoor.

Overigens werd deze dankbaarheid door het bestuur ook nog op een andere wijze ingevuld.

Waar zijn ze gebleven?

BARTHA DE RUITER-DE KOK

JAN VAN HOUWELINGEN

Deze rubriek wordt heel goed gelezen. Oude vriendschappen zijn na jaren weer opgepikt doordat men leest waar iemand 'is gebleven'. Navolging heeft de rubriek ook al gekregen bij een historische vereniging op de Veluwe. Dan heeft al het werk dat ik hieraan heb toch zin. - *Alie van Lopik-de Jong*

Even voorstellen:

Mevrouw Bartha de Ruiter-de Kok (B) is de eerste vrouw in deze rubriek. Ik kreeg van verschillende kanten te horen dat er alleen maar mannen in het zonnetje werden gezet. Dat was geen opzet. De vader van Bartha was onze bekende dorpsgenoot Huib de Kok. Zij heeft een deel van haar leven op de Koperen Knop gewoond en is ook met een dorpsgenoot getrouwd.

De heer Jan van Houwelingen (J) heeft zoveel dubbelgangers. Niet qua uiterlijk maar van naam. Gelukkig legt hij hier zelf goed uit van wie hij een zoon is om vergissing te voorkomen. Bartha en Jan zijn ongeveer van hetzelfde geboortjaar en wonen nu allebei in Noord-Brabant.

10 VRAGEN voor mevrouw Bartha de Ruiter-de Kok

1. Deze serie heb ik genoemd: Waar zijn ze gebleven? De eerste vraag aan u, waar bent u gaan wonen na uw vertrek uit Hardinxveld-Giessendam?

Ik ben geboren in het toenmalige ziekenhuis van Sliedrecht zoals zoveel dorpsgenoten. Daarna heb ik totdat ik trouwde in Hardinxveld-Giessendam gewoond, eerst tot mijn achttiende op de Nieuweweg en daarna ben ik met mijn ouders verhuisd naar "De Koperen Knop".

2. Hoeveel jaren heeft u in Hardinxveld-Giessendam gewoond en in welk jaar vertrok u daar?

In 1974 ben ik met mijn man, Willem de Ruiter, in Dordrecht gaan wonen. Willem ging daar werken en ik reisde voor mijn werk naar Andel en Almkerk; ik was lerares tekenen.

3. Wat was de reden van uw vertrek?

In 1985 zijn we met ons gezin naar België verhuisd vanwege het werk van Willem; ik kan als beeldend kunstenaar overal werken. In 2006 zijn we naar Portugal (Lissabon) verhuisd, ook weer vanwege het werk van Willem. Na 4 jaar zijn we weer teruggegaan naar België omdat Willem met pensioen ging.

Na zoveel jaren buitenland zijn we in 2021 teruggekomen in Nederland, we wonen nu in Lage Zwaluwe.

Huis in Brussel

Huis in Noord-Brabant

4. U komt uit een dorp en u woont nu weer in een dorp, maar u heeft ook in een stad gewoond en zelfs in verschillende landen. Wat maakte hier en daar het verschil?

Het voelt vertrouwd om weer in een dorp te wonen, omdat ik in een dorp opgegroeid ben; de ruimte om me heen voelt goed. Een verschil is wel dat je soms ver moet voor bepaalde boodschappen, in of bij een stad is dat allemaal veel simpeler.

5. Kunt u zeggen wat voor u belangrijk is om je in een dorp of stad thuis te voelen?

Als je in verschillende landen en plaatsen hebt gewoond is het na zoveel jaren wel lastig om weer een sociaal netwerk op te bouwen, maar gelukkig is de familie niet ver en oude vrienden zijn altijd gebleven en hebben ons overal bezocht.

6. Hardinxveld-Giessendam heeft 11 Rijksmonumenten, bungelt onderaan de landelijke erfgoedlijst en onderaan de lijst van groene gemeenten, toch vinden veel mensen het prettig wonen in Hardinxveld-Giessendam.

Ik kan mij voorstellen dat een mooie en inspirerende woonomgeving een belangrijke rol speelt voor het welbevinden van een mens. Hoe denkt u daarover, u heeft in verschillende landen en plaatsen gewoond.

Toen wij naar Nederland terugkwamen was het voor ons belangrijk om een fijn huis te vinden eigenlijk belangrijker dan de woonplaats.

Als je zo lang weg bent van je geboortegrond ben je daar een beetje van vervreemd. Er zit, behalve je familie en beste vrienden, niemand op je te wachten, iedereen is doorgedaan met zijn leven.

7. Men zegt weleens dat een kind zich beter kan ontwikkelen als het opgroeit in een plaats met veel mogelijkheden. Hoe denkt u daarover?

Onze kinderen hebben een internationale opvoeding gekregen doordat ze in Brussel naar school gingen, maar ik kan niet zeggen dat ze daardoor gelukkiger zijn dan kinderen die minder mogelijkheden hebben. Het is wel vanzelfsprekender dat ze gemakkelijker voor een carrière in een andere plaats of land kiezen en niet gebonden blijven aan hun geboortestreek; niet dat daar iets mis mee is!

8. Waarschijnlijk heeft het vertrek uit Hardinxveld-Giessendam te maken gehad met uw beroep of dat van uw partner. Wat doet of deed u voor werk?

Ik ben beeldend kunstenaar zoals hierboven al genoemd en ik heb in België jarenlang een kunstuitleen (BAC) gehad. De keuze om voor een kunstopleiding te kiezen werd volledig gesteund door mijn ouders, hoewel ze zich wel zorgen maakten omdat ik daarvoor naar het verre Rotterdam moest reizen.

9. U bent opgegroeid in Hardinxveld-Giessendam, heeft dat invloed gehad op de keuze van uw beroep?

Het feit dat ik in Hardinxveld-Giessendam opgegroeid ben, heeft mij niet beïnvloed in mijn beroepskeuze! De tekenleraar op de middelbare school gaf mij, en nog een paar klasgenoten, bijles in tekenen en schilderen, dat hielp om de keuze te maken om naar de kunstacademie in Rotterdam te gaan.

Uiteindelijk ben ik op de academie de afdeling Mode-tekenen en ontwerpen gaan doen. Mijn ouders vonden dat ook prima.

10. Als iemand voor de eerste keer naar Hardinxveld-Giessendam gaat en aan u vraagt wat daar zeker de moeite waard is om te bezoeken, wat voor tips geeft u dan mee?

Als je naar Hardinxveld-Giessendam komt, ga dan zeker naar museum De Koperen Knop en probeer een vaartocht te regelen op het riviertje de Giessen.

Kunst van Bartha

10 VRAGEN voor de heer Jan van Houwelingen

1. Deze serie heb ik genoemd: Waar zijn ze gebleven? De eerste vraag aan u, waar bent u gaan wonen na uw vertrek uit Hardinxveld-Giessendam? U kunt eventueel meerdere woonplaatsen benoemen.

Ik ben in Delft gaan wonen op diverse adressen, uiteindelijk aan de Voorstraat, in een gezellig studentenhuis boven bakkerij Spaan. Nu woon ik in Eindhoven. Na Delft heb ik 2 jaar in Keulen gewoond en gewerkt bij KHD Humboldt-Deutz.

Mijn studententijd heeft extreem lang geduurd omdat ik trouwde en wij naar Eindhoven verhuisden. Met tussenpozen heb ik de tentamens gedaan.

Mijn vrouw had een drukke verloskundigen praktijk en dacht: *'als Jan klaar is gaan we naar het buitenland, hij gaat werken bij een grote mijn'*. Daar is nooit wat van gekomen. In Eindhoven wonen we nu al sinds 1974, en sinds 1985 in dezelfde ruime woning met een flinke plak grond eromheen.

2. Hoeveel jaren heeft u in Hardinxveld-Giessendam gewoond en in welk jaar vertrok u uit het dorp?

Ik heb vanaf mijn geboorte 18 jaar in Hardinxveld-Giessendam gewoond. Wij woonden in een ark, naast de buitendijkse woningen van de families Blokland, Verbiest en Hoftijzer, wat je noemt een kleine community. In totaal lagen er drie arken: de familie Visser, Chris Hoenderkamp, later directeur van de Merwede en wij. Onze ark werd door mijn opa De Ruiter ter beschikking gesteld; toen mijn ouders trouwden was er grote woningnood.

In deze ark heb ik bewust de watersnood van 1953 meegemaakt. Ik was net 3 jaar geworden, het geluid van de gierende wind heb ik nog in mijn oren. Wij werden van de ark gehaald en geëvacueerd. Ik weet nog dat er een houten kar met hoge spaakwielen kwam met daarop dikke touwen. Toen we terugkwamen kon je aan resten afval zien hoe hoog het water tegen de dijk had gestaan.

In de warme zomers van die tijd zaten wij in het zinken teiltje met water op het grasveld. Soms zat Aja Blokland, het buurmeisje, en mijn vriendinnetje er ook bij in. De vader van Aja was chauffeur bij de Snelle Vliet en nam voor mijn vader wel eens een fles wijn mee uit Italië.

Ik was verlegen en werd vaak naar school gebracht, de oude School met de Bijbel, met in de eerste klas

Woonark "De Roerdomp" gelegen aan het Klein Diepje naast de ijzergieterij van Versteeg. Hier woonde ons gezin met vader en moeder Piet en Riek van Houwelingen – de Ruiter, en hun kinderen Jan en Kees tot 1957.

Jan van Houwelingen en Aja Blokland op de dijk bij de boogbrug, jaren 50 vorige eeuw. Rechts de rijksweg met er achter het afgesloten Diepje.

juffrouw Broekema. Hier kwam ook de schooltandarts met een bus. Hierna ging ik naar de Mulo van Jan van Es en daarna naar de HBS in Gorkum, meestal op de fiets, soms met de trein.

We verhuisden na de ark eerst naar Rivierdijk B530A, dit was achter bakker Nout naast de familie Brouwer in een houten woning van de Hahbo. We keken voor het eerst televisie bij de familie Stout, het beeld was toen zwart-wit en niet groter dan een theeschoteltje. Het huis is afgebroken en stond toen waar nu de Peulenlaan is. We verhuisden nog een keer, nu naar de Lingestraat, een straat met zeven woningen gebouwd door de Hahbo voor hun werknemers.

3. Wat was de reden van uw vertrek?

Ik ging in 1968 in Delft wonen om daar te studeren. In een eerste kennismaking liep ik rond bij de gebouwen van de universiteit en werd getroffen door het oude gebouw van de Faculteit Mijnbouwkunde met de aparte sfeer, het museum, de inrichting van de zalen.

Veel foto's spraken me aan zoals van smeltovens, boortorens, erts- en kolenmijnbouw. Om alle kosten van het studeren te dekken werkte ik in de zomer bij de Hahbo, vaak in de buitendienst. Ook in de Oranjestraat heb ik een tijd gewerkt, augurken en Amsterdamse uien en zilveruitjes inmaken.

In mijn studententijd bezochten we de steenkolenmijn Emma in Zuid-Limburg. Hier sta ik 2° van rechts met een aantal medewerkers en studenten. Inmiddels zijn de mijnen gesloten.

4. U komt uit een dorp en u woont nu in een stad. Wat is het verschil?

De stad biedt veel meer mogelijkheden en in het aanbod is veel meer variatie. Onze woning in Eindhoven staat net buiten de stad in een landelijke omgeving. De binnenstad is makkelijk bereikbaar waar theaters zijn en bioscopen, restaurants, winkels, terrassen en natuurlijk carnaval, markten, DDW (Dutch Design Week), GLOW, Piet Hein Eek, Strijp-S en, jawel, een heuse luchthaven dichtbij.

Wij hebben nu een groot stuk grond bij ons huis, een tuin zo groot dat je die niet goed bij kunt houden. De kranten staan nu vol met berichten over "voedselbos" en hoe maak ik een tuin geschikt voor insecten. De adviezen die dan gegeven worden komen ons goed uit: laat het onkruid maar groeien, je hoeft niet te maaien, dit is goed voor de insecten. Laat ook de afgevallen bladeren en takken maar liggen.

5. Kunt u zeggen wat voor u belangrijk is om je in een dorp of stad thuis te voelen?

Voor mij is het belangrijk om je familie om je heen te hebben plus een kennissenkring, een netwerk met relaties en vrienden. Wij zijn nog steeds lid van een kerk. Mijn oudste zoon met zijn gezin woont vlakbij in

Son en Breugel. Hij heeft zijn bedrijf achter bij mij in de werkplaats.

Wat ook steeds belangrijker wordt zijn onze middelen van communicatie, hierdoor wordt onze wereld kleiner, vrijwel dagelijks hebben wij contact met onze kinderen. Hierdoor lijkt alles veel drukker geworden dan vroeger, er is veel om bij te houden, hoe ouder je wordt, nu 72, komt er des te meer op je af. In de jaren '50 kwam je een keer langs, er was geen telefoon of app.

Op internet kun je alles vinden, dit begon al tijdens mijn werk aan de universiteit, waar het gebruik van de PC al snel werd ingevoerd. Ik ben een verstokt verzamelaar, dit begon al op de lagere school met suikerzakjes, daarna postzegels. Er was in de jaren '50 een ruilbeurs in de kantine van de Hahbo waar ik elke week ging ruilen. Plaatjes van Full Speed, Caran d'Ache, en veel meer.

Het verzamelen heeft mij nooit meer losgelaten. Nu zijn het foto's uit de jaren '50 van Amerikaanse kranten. Veel kranten ruimen hun archief op. Als voorbeeld laat ik een foto zien van Baltimore na een sneeuwstorm. We zien een verkeerschaos op een van de grote verbindingswegen. Deze foto is wat je noemt "vintage", hij is gemaakt door een persfotograaf die door de krant eropuit werd gestuurd voor de krant van morgen. Op de achterkant van de foto staat dan de naam van de fotograaf, het tijdstip, datum, locatie, een stempel van de krant en vaak ook nog een bijgevoegd knipsel van de krant waar de foto in stond met het onderschrift. Dit maakt het verzamelen leuk. Je kunt de locatie op google vaak nog vinden.

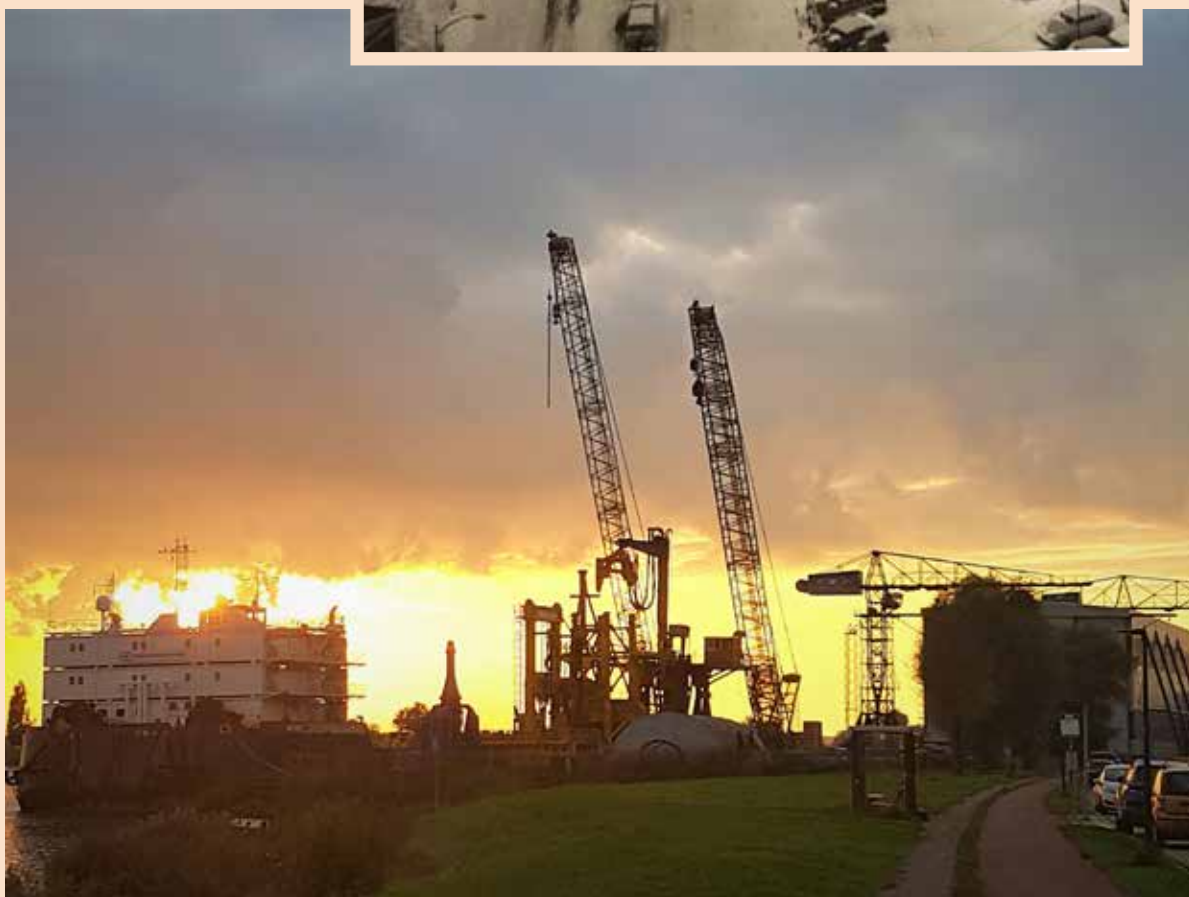
6. Hardinxveld-Giessendam heeft 11 Rijksmonumenten, bungelt onderaan de landelijke erfgoedlijst en onderaan de lijst van groene gemeenten, toch vinden veel mensen het prettig wonen in Hardinxveld-Giessendam.

Jammer dat in ons dorp zoveel gebouwen en woningen zijn verdwenen. De hele dijk van Boven-Hardinxveld tot Papendrecht zou Werelderfgoed moeten worden. Ik ben vaak in de Kastanjehof geweest, vlakbij de boogbrug, en heb deze woning zien afgebroken worden, jammer.

Ik kan mij voorstellen dat een mooie en inspirerende woonomgeving een belangrijke rol speelt voor het welbevinden van een mens. Hoe denkt u daarover?

Helemaal juist, regelmatig moet je naar een museum kunnen, een concert of bioscoop. Iedere dag zijn er gezellige markten op verschillende plekken in de

*Uit mijn verzameling
een foto van een
verstopte verkeersader
in Baltimore na zware
sneeuwval, jaren 50
vorige eeuw.*

*De Merwede bij avondschemering met de scheepswerven. De foto
is vorig jaar (2021) genomen vanaf de brug bij het gemaal.*

Bij Philips-Mirec werd afval van elektronica verwerkt, tegenwoordig Remondis. Dit beeld is het resultaat van het shredden (vermalen) van huishoudelijke apparaten zoals CD-spelers, videorecorders, telefoons, radio's.

Dit project deed ik voor de European Aluminium Association in Brussel met het doel de recycling van aluminium te volgen. Hiervoor werden diverse Europese steden bezocht waar gebouwen werden afgebroken. Dit is Madrid.

stad. Mijn vader kocht voor mij een fietsje, ik meen bij Weppelman. Bij de boogbrug vond ik een stuivertje, dit was vierkant, ik moet dit muntje nog steeds ergens hebben.

Het stuivertje bracht misschien wel geluk. Voordat wij ons woonhuis in Eindhoven konden kopen was mijn vrouw al eigenaar van haar verloskundigen praktijk inclusief het praktijkpand, kort erna kochten we het huis ernaast. Dit was de start van ons vastgoed.

7. Men zegt weleens dat een kind zich beter kan ontwikkelen als het opgroeit in een plaats met veel mogelijkheden? Denkt u daar ook zo over?

Dat hoeft niet, ik liep vaak de polder in en zwom de rivier over, dat kan in de stad niet altijd. Wij woonden naast een ijzergieterij, best wel bijzonder. De zijdeur van de fabriek stond vaak open en dan keken wij naar binnen. Als je niet voorzichtig was kon je je vingers branden aan de gietstukken en de vormen vlakbij de deuropening. Het gieten van het vloeibare ijzer uit een ketel was fascinerend.

Als het werk erop zat stond iedereen bij de poort tot de fluit ging en men kon gaan. Alleen de heer Versteeg had toen een luxe auto, een klein zwart personenwagentje.

8. Waarschijnlijk heeft het vertrek uit Hardinxveld-Giessendam te maken gehad met uw studie of beroep? Wat doet of deed u voor werk?

Ik kwam in Eindhoven terecht omdat mijn vrouw een praktijk kon overnemen als verloskundige. Ik bleef nog een tijdlang werken in Delft, dit werd langzaam minder toen ik in een eigen onderneming projecten ging doen op het gebied van recycling en energie. Ik kwam de juiste mensen tegen, zoals Foppe de Walle, die thuis was in subsidie land. Dit resulteerde in een reeks projecten op het gebied van recycling van afvalstoffen, elektronica, metalen en kunststoffen. Voor mij waren dit mooie jaren, maar ook wel tropenjaren. Foppe overleed en ik nam de leiding over met alle administratieve en financiële rompslomp.

Over het onderzoek dat wij deden zijn veel rapporten en wetenschappelijke artikelen verschenen. We werkten samen met onder andere Van Gansewinkel, maar ook partners in Dublin, Orléans en Maribor (Slovenië). Als je interesse hebt kun je op Researchgate meer hierover vinden. Onder andere met Lein Tange heb ik veel werk gedaan. Later kreeg ik de leiding van een project over gaswinning uit biomassa, je moet dan denken aan rioolslib of natte drijfmest. Dit deed ik samen met Jo Penninger en een groot aantal partijen en waterschappen. Als je biomassa onder druk zet bij

hoge temperatuur wordt alles omgezet in gas. Ga dit niet thuis proberen met een snelkookpan, er is een veel hogere druk en temperatuur nodig. Wij hebben hiervoor een machine ontwikkeld, meer informatie hierover kun je vinden op www.yellowgasmachine.com. In samenhang hiermee hebben wij studiereizen gemaakt naar China, onder andere naar gigantische veehouderijen in de omgeving van Wuhan, nog voordat Corona daar uitbrak.

9. U bent opgegroeid in Hardinxveld-Giesendam, heeft dat invloed gehad op de keuze van uw beroep?

Ik ben geboren in een woonark en opgegroeid naast de ijzergieterij van Versteeg, het smelten van metalen, veel rook, stof en vuur. Een neef van mij studeerde al een paar jaar in Delft civiele techniek, dit trok mij niet echt. Ik heb toen gekozen voor mijnbouwkunde vanwege het onbekende, het spannende, de rook en het vuur, mineralen, ertsen, olie, kolen en gas. Nog steeds erg actueel. Je slaat de krant op en het gaat over grondstoffen: ertsen, mineralen, kunstmest (fosfaat), olie, gas, zeldzame aardmetalen (voor windmolens, telefoons), kooldioxide en een reeks van afvalstoffen. Fossiele brandstoffen en mineralen hebben ook

een geopolitieke dimensie vanwege de exclusieve vindplaatsen, olie in het Midden-Oosten, zeldzame aardmetalen in China.

10. Als iemand voor de eerste keer naar Hardinxveld-Giesendam gaat en aan u vraagt wat daar zeker de moeite waard is om te bezoeken, wat geeft u diegene dan voor tips mee?

De rivier de Merwede heeft op mij altijd een grote aantrekkingskracht gehad. Ook omdat de dorpen Hardinxveld en Giesendam een sterke band hebben met de rivier en de Biesbosch, nu en in het verleden. En verder zou ik iedereen de website Oud Hardinxveld willen aanbevelen - www.ariesfotografie.nl. Deze website geeft een overzicht van vrijwel alle adressen, de bewoners en hun geschiedenis in het recente verleden. In het algemeen heeft de geschiedenis van onze voorouders mijn interesse. De relatie met de Biesbosch komt terug in de vele historische kaarten die te vinden zijn in het Nationaal Archief. Hieronder een mooi voorbeeld.

Eventuele correspondentie gaat via de redactie.

Kaart van rond einde 16^e eeuw van de Zuid-Hollandse waard met de daarin gelegen visserijen. De Biesbosch was toen een grote watervlakte overspoeld door de Sint Elizabeths vloed in 1421. Het dorpje Houweningen, waar onze naam vermoedelijk van afkomstig is, werd definitief verzwoegen door het water.

125 jaar Van Langedijk Manufacturen naar Langedijk Slaapcomfort en Woninginrichting

Werknemer Kees Huizer in de deur. Reijer Dekker voor de etalage, zoon van de hotelhouder op Den Dam. Zittend v.l.n.r. Wim Buijk, Jieles de Hek, Gerrit Verhoeff en Wim van der Meijden.

Eind vorig jaar, 28 november, vierde Sjaak Langedijk het 125-jarig bestaan van zijn bedrijf. Een van de oudste zaken van ons dorp. De grondlegger, Albert Langedijk, ging eerst nog de boer op in de Binnenwaard. Later veranderde dat en kwamen de klanten naar de winkel in 'het hangen van den Dam'. Een showroom kreeg het bedrijf in het oude raadhuis aan de overkant.

Sjaak is nu de vierde generatie die eigenaar is van dit bedrijf. Verkocht men eerst knopen, garen en band. Later werd de collectie zeer uitgebreid en kwam er ondergoed, hoeden en petten, bad- en bedlinnen, garen en wol en wat al niet meer bij. Nu richt Sjaak zich op Woninginrichting. De Damstraat is verlaten en sinds 20 jaar is de zaak te vinden in Buitendams.

Rechts het oude raadhuis aan de Damstraat, later de showroom van Langedijk.

PLAY MOBIL

VERZAMELD

4 JUNI 2022 T/M 9 SEPTEMBER 2022

Binnendams 6 | 3373 AD | Hardinxveld-Giessendam
www.koperenknop.nl | open: dinsdag t/m vrijdag
van 13.00 - 17.00 uur en zaterdag van 11.00 - 17.00 uur
Ook open in juli + augustus maandag 13.00-17.00 uur

museum
de koperen knop

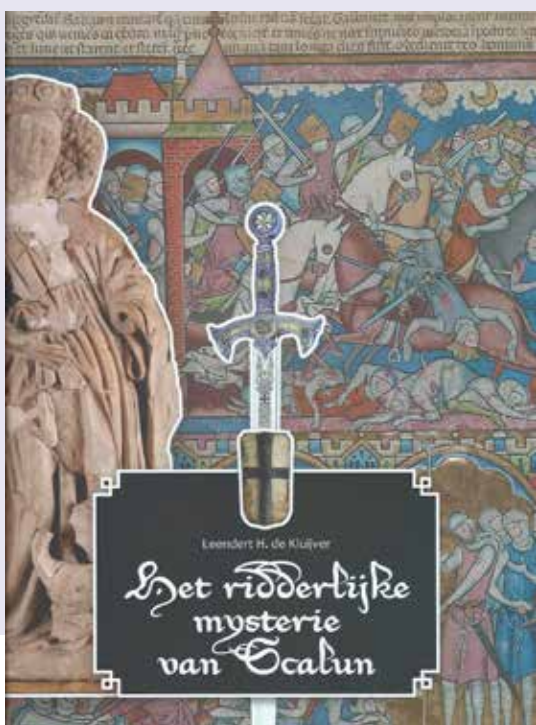
Leendert H. de Kluijver

Het ridderlijke mysterie van Scalun

Hoe raakt acht eeuwen geleden een klein dorpje betrokken bij een ridderorde die zijn oorsprong in de Derde Kruistocht heeft? Wie was die heer Dirk van Altena die daarbij een belangrijke rol speelde? Hoe zat het nu precies met dat middeleeuwse sprookje van Everwacker die de halve wereld over reisde, maar pas hier in Schelluinen rust vond? Is dat nou echt gebeurd of is het toch een sprookje? "Het ridderlijke mysterie van Scalun" neemt je mee door de geschiedenis van de Commanderie van de Ridderlijke Duitse Orde in Schelluinen, tot in de tijd van ridders en van kruistochten naar het Heilige Land en Lijfland. Maar ook naar tijden van oorlogen dichterbij, strooptochten en diverse overstromingen. Perioden van rampen en wederopbouw door ridderlijke broeders die zich bekommerden om Schelluinen!

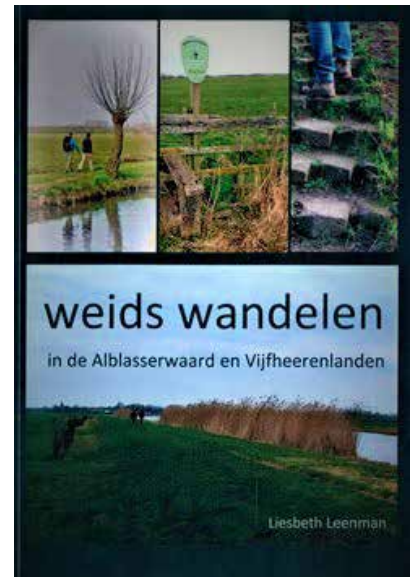
Een mysterie is een raadsel dat opgelost wil worden. Allerlei raadsels over deze prachtige geschiedenis komen in dit boekje aan de orde; worden ze ook opgelost? Historische figuren komen erin tot leven en ze vertellen je hun verhalen. Je hoort die verhalen als het ware uit de 'eerste hand'.

Een prachtig boekje dat is uitgegeven door de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen. Met bijzondere dank aan Huib Zuidervaat voor zijn uitvoerig onderzoek dat basis was voor deze uitgave. Verkrijgbaar bij museum Het Reghthuys, Dorpsstraat 10 in Giessenburg. | Prijs: € 5,00

Weids wandelen

Bij Den Hâneker is een nieuw boekje verschenen over korte, weidse wandelingen in onze regio, getiteld Weids Wandelen. De schrijfster is een goede bekende van onze vereniging want zij schreef, samen met haar zuster, het boekje dat kortgeleden bij ons uitkwam: Met mevrouw Króó-oön.

In het boekje Weids Wandelen staan 32 korte wandelingen beschreven met een kaartje en wat er tijdens zo'n wandeling te zien is. De publicatie, samengesteld door Liesbeth Leenman, is onderdeel van het landschapsproject Denkend aan Holland, opgestart om ons mooie landschap nog meer te waarderen.

Elk van de 32 wandelingen bevat een routekaartje, een informatieve beschrijving met wetenswaardigheden en verschillende foto's. De 120 pagina's binnenwerk bevatten in totaal 121 foto's en 25 andere interessante zaken, zoals gedichten, schetsen en recepten. Het handzame formaat van 13 x 19 cm zit in een stevige buigzame kافت.

Het boekje kost € 9,50 (inclusief btw) en is op veel adressen te koop. In elk geval bij Museum De Koperen Knop. Zie voor meer verkoopadressen de website www.denhaneke.nl of www.koperenknop.nl.

Ook kan het worden toegestuurd, waarvoor € 14,30 moet worden overgemaakt op bankrekening NL 93 RABO 03950 01 005 ten name van Museum De Koperen Knop. Vermeld dan wel uw naam en volledige adres. Als u meerdere exemplaren voor doorverkoop of om cadeau te geven wilt ontvangen kunt u een zeer aantrekkelijke korting krijgen. Neem dan contact op met de auteur: liesbethleenman@solcon.nl

Schenken

Notulenboeken en een fotoboek

Roos Loeve-van der Plas bracht de notulenboeken en een fotoboek van het koor Zang Veredelt. Veel historie dat past in ons archief. Het koor heeft in ons dorp 125 jaar bestaan en is nu gestopt vanwege het kleine ledenaantal.

Een korenmolen

Van de heer Wil Koorevaar uit Leerdam, een actieve vrijwilliger van onze vereniging en een meelevend lid, kregen wij een mooi stukje vakwerk, ooit door hem zelf gemaakt. Een korenmolen uit 1938.

Tafelkleed

De afdeling Hardinxveld-Giessendam van de Nederlandse Plattelandsvrouwen schonk ons hun tafelkleed dat zij gebruikten tijdens hun vergaderingen. Ook deze vereniging is historie.

UITGAVEN IN DE HISTORISCHE REEK EN SPECIALE UITGAVEN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING HARDINXVELD-GIESSENDAM

*met een x gemerkte
uitgaven zijn uitverkocht

1. Buitendams 4 (1778-1978)	€ 2,25	44. Merwedegijzelaars, slachtoffers van de razzia van 16 mei 1944 (uitg. 2010)	X
2. Molens van Hardinxveld-Giessendam	€ 3,85	44a. Merwedegijzelaars, slachtoffers van de razzia van 16 mei 1944 (herziene uitgave, oktober 2020)	€ 8,95
3. Den Eendenbout (opgraving in een woonheuvel)	€ 3,85	45. Marius Donk, leven en werk van een gedreven architect	€ 8,50
4. Het stoomgemaal	X	46. Winkels op de Buurt	€ 8,50
5. Makelaars van Hardinxveld-Giessendam	€ 3,85	47. '75 jaar vrijheid langs Merwede en Giessen' (maart 2020)	X
6. Buitendams 118 (Giessendamse boeren)	X	48. De voedseltochten van ds. Van der Poel	€ 15,00
7. 700 jaar Dam	€ 3,20	49. Met mevrouw Króó-on	€ 12,50
8. Parlevinkers	X	Overige uitgaven	
9. Rondom de Giessen	X	- Het Verleden Nu (fotoboek)	€ 11,35
10. Swets tabak en daar blijf ik bij	€ 6,60	- Buitendams huis-ter-om-op	X
11. Hardinxveld en Giessendam in de Franse Tijd	€ 5,65	- Een wandeling door Binnendams	€ 6,80
12. Café Schalk	€ 5,65	- Van Geslacht tot Geslacht... (uitgave van de Hervormde Kerk Giessendam en Hardinxveld)	€ 5,00
13. 100 Jaar boemelen	X	- Hardinxveld en Giessendam, van vissers- en hoepmakersdorpen naar industriegemeente	X
14. De Hongerwinter	€ 6,60	- Hardinxveld en de riviervisserij	X
15. De Hennepteelt	€ 4,40	- Rehobothschool 1860-1985	X
16. Het kleine monument in Hardinxveld-Giessendam	€ 5,45	- Van hondekarren en hobbelsbussen	X
17. Dijken en doorbraken	X	- Anders nog iets (neringdoenden en bedrijven)	€ 2,25
18. Aan d'n dijk	X	- Dr. Aris Graftdijk, Photographie	
19. Gemeentehuizen van Hardinxveld-Giessendam	€ 2,25	- Herberg De Zwaan	€ 15,90
20. Ievers tussen Kaai en Klove ... deel I	X	- Onder ons gezeed	X
21. Aart van Bennekum, kunstenaar	€ 6,80	- Het verhaal van de dijk	€ 7,95
22. Herinneringen aan oorlogstijd	X	- Hoeke Doeme?	€ 7,95
23. 100 Jaar Nederlandse Protestantenbond	X	- Dvd Dorpsfilm 1953	X
24. Ievers tussen Kaai en Klove, deel II	€ 6,80	- Hardinxveld-Giessendam in de Jaren 50 (nog te koop in Museum De Koperen Knop)	€ 15,00
25. Uit de pen van tante	€ 6,80	- Gekleed in de Waard	€ 12,50
26. De watersnood van 1953	X	- Dvd Bommen op de Buldersteeg	€ 10,00
27. Schuttevaer en Binnenvaart	X	- Autobusverkeer in de Alblasterwaard en de Vijfheerenlanden 1905-1945	€ 15,00
28. De Crisisjaren In Hardinxveld en Giessendam	X	- Bakkersboek Broodnodig, 100 jaar bakkers in H-G	€ 15,00
29. Vrouwenrecht en liberalisme aan de Merwedijk	€ 6,60	- Helsluis (jeugdboek)	€ 7,50
30. De 50ste mei	X	- 'Van Burenhulp tot Onderneming, begraven in Hardinxveld en Giessendam'	€ 18,50
31. De samenvoeging van Giessendam en Hardinxveld	€ 8,85	Uitgaven van de Stichting Dorpsbehoud	
32. C. Baardman, de schrijver en zijn werk	€ 7,95	- Van boodschappen doen naar winkelen	€ 2,25
33. Het Langeveer	€ 6,60	- De Heggen en de Steggen (tweede druk)	€ 7,95
34. De Indiëgangers	€ 12,50		
35. 1899-1999 Nieuws van honderd Jaar geleden	€ 6,80		
36. De Peulenstraat in 1950	X		
37. Groeten uit Giessendam	€ 8,25		
38. De historie van het pand Buitendams 4	€ 6,50		
39. Nievers was den dijk echt recht	€ 9,20		
40. Groeten uit Boven-Hardinxveld	€ 8,90		
41. Kleine zaken van een kleine kerk, Gereformeerden in Hardinxveld	€ 9,80		
42. Groeten uit Beneden-Hardinxveld	€ 8,90		
43. 150 Jaar Openbaar Onderwijs In Hardinxveld-Giessendam	€ 8,90		

Alle uitgaven zijn, tenzij uitverkocht, verkrijgbaar op de volgende adressen:

Historisch Informatie Centrum, Peulenstraat 243. **Elke zaterdagmorgen van 10.00-12.00 uur.**

Secretariaat Historische Vereniging, Buitendams 77. **Maandag t/m vrijdag.**

Museum De Koperen Knop. **Woensdag t/m zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur.**

Boekhandel Ritmeester, Rembrandtstraat 29. (beperkt aantal uitgaven)

*Het bestuur wenst u
een fijne vakantie*

